

NEMCI IN PARTIZANI

*Nemške izgube na
Gorenjskem med miti
in resnico*

NEMCI IN PARTIZANI

Nemške izgube na Gorenjskem med miti in resnico

Zbirka Gorenjski kraji in ljudje, št. 39

Izdal in založil: **Gorenjski muzej**, zanj: **mag. Marjana Žibert**, direktorica

Urednik: **dr. Jože Dežman**

Spremna beseda: **mag. Marjana Žibert**

Avtorji besedil: **dr. Jože Dežman, Darko Cafuta, Marcus Schreiner Božič**

Priprava zemljevidov: **Matjaž Budkovič**

Jezikovni pregled: **Judita Babnik**

Oblikovanje in prelom: **Teo Kajzer, Mija Mikuz**

Grafika na naslovnici: abstrakcija načrta tlorisa pokopališča v Kranju, arhitekt Ivan Vurnik.

Tisk: **Gorenjski tisk storitve d.o.o.**

Papir: **Goričane, Sora matt+**

Naklada: **500 izvodov**

Cena: **10 €**

**Če pri fotografijah in dokumentih ni navedeno drugače,
so iz Fototeke Gorenjskega muzeja.**

December 2016

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.452)“1941/1945”(083.824)

DEŽMAN, Jože

Nemci in partizani : nemške izgube na Gorenjskem med miti in resnico / [avtorji besedil Jože Dežman, Darko Cafuta, Marcus Schreiner Božič ; spremna beseda Marjana Žibert ; priprava zemljevidov Matjaž Budkovič]. - Kranj : Gorenjski muzej, 2016. - (Zbirka Gorenjski kraji in ljudje ; št. 39)

ISBN 978-961-6478-79-3

1. Gl. stv. nasl. 2. Cafuta, Darko, 1950 - 3. Schreiner Božič, Marcus
287360768

VSEBINA

<i>Marjana Žibert</i> Spremna beseda	7
<i>Jože Dežman</i> Nemci in partizani	9
<i>Marcus Schreiner Božič</i> Nemške oblasti v boju proti partizanom	23
<i>Darko Cafuta</i> Nemško vojaško pokopališče v Kranju	43
<i>Darko Cafuta</i> Ugotavljanje števila padlih pripadnikov okupacijskih sil in partizanov	61
<i>Marcus Schreiner Božič</i> Ofenziva Encijan od avgusta do oktobra 1942	79
<i>Jože Dežman</i> Gorenjska 1941–1945: med Hitlerjem in Stalinom	95

SPREMNA BESEDA

Upreti se je v razmerah, ko je narod obsojen na uničenje, moralna dolžnost. Med vsemi slovenskimi pokrajinami so se med drugo svetovno vojno okupatorju najodločneje zoperstavili na Gorenjskem. Partizansko gibanje je bilo pod vodstvom komunistične partije dobro organizirano. A grozodejstvom, ki spremljajo vojne, Gorenjska ni mogla uiti. Ubijanje civilistov in neoboroženih nasprotnikov je bila značilnost te vojne. Manj kot polovica gorenjskih žrtev je padla v bojih uniformiranih vojakov, preostali so življenje izgubili neoboroženi. Politični razlogi so glavne igralce vojne vodili v uničevanje življenj. Nemci so izbirali žrtve, da so ustrahovali in delovali v interesu nacističnega vodstva. Partizani so se borili proti okupatorju, a so bili agresivni tudi do rojakov, ki niso bili po volji krajevnih političnih veljakov.

Usode vseh igralcev vojne po sedemdesetih letih in več dobivajo nove dimenzije. Tokrat v Gorenjskem muzeju enega poleg drugega postavljamo nemške vojake in partizane, ki so se na Gorenjskem borili vsak za svoj novi in boljši svet. Nacistični totalitarni sistem je bil uničen, komunistična ideologija pa je pri nas po zmagi nad okupatorjem dobila nov zagon in pustila odprte rane do današnjih dni.

Dr. Jože Dežman je tokrat k sodelovanju pritegnil Darka Cafuto in Markusa Schreinerja Božiča, kriminalista iz Münchna. Skupaj nam z razstavo in s katalogom predstavljajo nemške ukrepe proti partizanskemu delovanju in njihove posledice na Gorenjskem. Za uspešno izpeljani projekt se jim zahvaljujem in upam na tvorno sodelovanje tudi v prihodnje.

Muzeji in druge ustanove smo dolžni, da z novimi dejstvi seznanjamo in ozaveščamo javnost. Pričakujem, da bo novi projekt Gorenjskega muzeja Nemci in partizani – nemške izgube na Gorenjskem med miti in resnico prispeval k dialogu v našem prostoru, v katerem so naši stari očetje in matere različno doživljali kruto drugo svetovno vojno, v katerem so naši starši različno živeli v drugi polovici 20. stoletja in v katerem bi morali vse pretekle usode in doživljanja na začetku 21. stoletja znati sprejeti in razumeti.

Mag. Marjana Žibert, direktorica

NEMCI IN PARTIZANI

Jože Dežman

Otroštvo v drugi Jugoslaviji pod totalitarno vladavino Josipa Broza Tita (1945–1980) je dolgo časa zaznamovala igra Nemci in partizani. Dobri otroci so bili partizani in vedno so premagali Nemce. Ta igra kaže, kako visoko so v drugi Jugoslaviji cenili Nemce, saj so v domišljiji zasenčili vse druge okupatorje (Italijane, Madžare, Bolgare), pa tudi nasprotnike partizanov v seriji državljskih vojn (ustaše, četnike, domobrance ...). Nasproti tej zmagovalni domišljiji, ki je neusmiljeno premagovala Nemce, se je razvil mit o dobrem Nemcu, ki naj bi raje žrtvoval sebe, kot pa da bi streljal talce.¹

Zmagovalno domišljijo, ne daleč stran od omenjene otroške igre, je razvila komunistična spominska literatura, nekritično pa jo je pod ideološko in mitomansko prisilo prevzemalo tudi komunistično zgodovinopisje. Tako se je razvil pripovedni model, v katerem so se izogibali ugotavljanju števila padlih okupatorjev v bojih s partizani.

Dejanske nemške izgube v bojih z jugoslovanskimi partizani pa so bile majhne. Do avgusta 1944, ko na jugoslovansko ozemlje vdre Rdeča armada, so Nemci izgubili okoli 10.300 mož, okoli 3800 pa jih je bilo pogrešanih. Italijani pa so do kapitulacije Italije septembra 1943 imeli 10.631 padlih in 5470 pogrešanih.²

Tudi v Sloveniji in na Gorenjskem ni bilo nič drugače. Zato še vedno ne vemo, koliko je bilo okupatorskih izgub v posameznih spopadih.³

Če v komunistični literaturi piše, da je v partizanskem napadu na Poljane 22. oktobra 1944 »padla [...] skoraj vsa nemška posadka, le petim Nemcem se je posrečilo pobegniti proti Škofji Loki«, nam pregled pokopanih v Kranju pove, da je 21. oktobra v Poljanah padel en Nemec, 22. oktobra pa za dva domnevno padla še nimamo kraja smrti, drugi pa so padli pri Črni. Za boje v Železnikih od 19. do 21. novembra 1944 komunistična stran navaja, da je »v boju [...] padlo 29 Nemcev«, seznam padlih pa v teh dneh ne dokumentira nemških izgub v Železnikih.⁴

1/ Mihael Martens: U potrazi za junakom – Priča o vojniku koji nije hteo da ubije, Beograd 2013.

2/ Klaus Schmider: Partisanenkrieg in Jugoslawien 1941–1944, Hamburg 2002.

3/ Jože Dežman sem na podlagi več popisov (Marcus Schreiner Božič je prepisal knjigo pokopanih na nemškem vojaškem pokopališču v Kranju, France Benedik je iz več virov objavil problematičen seznam pokopanih (Kranjski zbornik 2000), poiskal sem podatke o pokopanih v Kranju na spletni strani Volksbund.de in nekaterih drugih seznamov) sestavil popis, ki ga preverja in dopolnjuje Darko Cafuta.

4/ Vodnik po partizanskih poteh, Ljubljana 1978.

IZDAJALCI?

Svoje poraze je komunistična stran večinoma razlagala z izdajami. Po porazih so navadno iskali grešne kozle med Slovenci, nad katerimi so se znesli.

Omenimo dva primera iz zgodovine Prešernove brigade:

Na Žirovskem Vrhu stoji skromno spominsko obeležje, »neobdelan kos hotaveljskega marmorja, velikosti 50 x 150 cm«, z napisom: »Ob 20-letnici ljudske vstaje 1941–1961, spomin padlim borcem NOB na Žirovskem Vrhu – ZB Gorenja vas Žiri Trebija.«⁵ Za tem kamnom pa je zgodba o najhujšem partizanskem porazu na Gorenjskem. Novoustanovljena partizanska brigada, imenovana Prešernova, je na Žirovskem Vrhu čakala orožje in opremo. Tako so se dogovorili na sestanku v Davči 10. julija 1943, na katerem so bili Helmut Rosumek, šef gestapa za Gorenjsko, in s partizanske strani komandant alpske cone Pero Popivoda, politkomisar cone Jože Brilej in vodilni gorenjski komunisti.⁶ Ta sestanek je bil posledica več kot enoletnega dogajanja, ki je bilo posebno v slovenskih okvirih. Skupina gorenjskih meščanov, nekomunistov, je leta 1942 ustanovila Pokrajinski odbor Osvobodilne fronte. Skušali so vplivati kot posrednik med komunisti in gestapom. Obe politični policiji, komunistična in nacionalsocialistična, sta preko njih igrali svojo igro. S porazom Prešernove brigade na Žirovskem Vrhu, ko je padlo 44 partizanov, 93 pa jih je bilo ujetih, je bilo te igre konec. Do začetka leta 1944 sta tako partizanska varnostno-obveščevalna služba kot gestapo pobila vsak del omrežja, ki sta ga zapletla v svoje igre.⁷

Na partizanski strani vodilni, ki so sodelovali na sestanku z Rosumekom, niso bili kaznovani. Kot grešnega kozla so umorili majorja Bojana Hojana, člana omenjenega Pokrajinskega odbora Osvobodilne fronte.

Komunistična stran je skušala zakriti tudi dejstvo, da sta v spopadu na Žirovskem Vrhu padla le dva Nemca. Stanko Petelin je leta 1967 zapisal, da je »iz nemških poročil zaslediti, da so imeli le dva mrtva in štiri ranjene policiste oz. vojake. Vse pa kaže, da so njihove izgube morale biti večje. Natančnega števila ni bilo mogoče ugotoviti, ker so Nemci svoje padle in ranjene odvažali iz Žirov v zaprtih avtomobilih.«⁸

Še bolj so skušali zamegliti poraz 3. bataljona Prešernove brigade na Goreljku 15. decembra 1943. V drugi Jugoslaviji so ga zbranim na spominskih zborovanjih in javnosti predstav-

5/ Vodnik po partizanskih poteh, Ljubljana 1978.

6/ Stane Šinkovec: Begunje – nemška okupacija 1941–1945, Kranj 1995.

7/ Vida Deželak Barič: Samoiniciativni in nepriznani pokrajinski odbor Osvobodilne fronte za Gorenjsko. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana 2000.

8/ Stanko Petelin: Prešernova brigada, Ljubljana 1967.

9/ Dokumentacija Gorenjskega muzeja.

10/ Mile Pavlin: V ognju in snegu, Ljubljana 1963.

11/ Stanko Petelin: Prešernova brigada, Ljubljana 1967.

12/ Ivan Križnar: Jeseniško okrožje med nacistično okupacijo in narodnoosvobodilnim bojem, Ljubljana 2000.

13/ Jože Dežman: Ljudska sodba, Borec št. 526–528, 1994.

ljali kot »zmago mrtvega bataljona«. Pa ni bilo ne zmage ne mrtvega bataljona.

Spominska plošča na kraju spopada je posvečena »79 borcem 3. bataljona Prešernove brigade, padlim 15. 12. 1943 v spopadu z nadmočnim nemškim okupatorjem. Borci Gorenjske«. ⁹

Dejanske izgube bataljona so bile manjše. V spopadu je padlo 36 partizanov, 10 ujetih so kasneje ustrelili kot talce, 40 pa jih je spopad preživelo. ¹⁰ Po partizanskih poročilih in kasnejših domnevah naj bi »Nemci imeli dvajset do petindvajset padlih in kakih osemdeset ranjenih. Nekateri drugi podatki pa govore celo o štiriinšedesetih mrtvih nemških vojakih, med katerimi naj bi bili tudi trije oficirji«. ¹¹

Šele Ivan Križnar je objavil nemško poročilo, da so napadalci na 3. bataljon v Lovčevem hotelu na Goreljku naleteli naključno, ko so šli pregledat, v kakšnem stanju je hotel, sicer njihovo letno bivališče, in da je padel le en napadalec. ¹² Tega v seznamu padlih na pokopališču v Kranju še ne moremo identificirati.

Grešnega kozla je partizanska politična policija našla v družini Strgar. Sina so umorili aprila 1944, starša in preostale tri otroke pa aprila 1945. Njihovo kajžo so podrli po vojni. ¹³

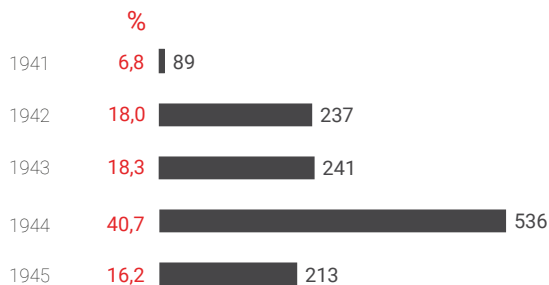
SEZNAM IZGUB NEMŠKEGA OKUPATORJA ŠE NI POPOLN

Nemški pogledi na dogajanje v Sloveniji in na Gorenjskem so le redki. Zato je v prihodnosti pomembno, da bi se nadaljevale raziskave, kot jo je za pričujoči projekt opravil Marcus Schreiner Božič.

Darko Cafuta ilustrativno in natančno predstavlja spust od domišljije k resničnosti na primerih spopadov Cankarjevega bataljona. Predvsem pa je pomembno dejstvo, ki ga poudarja, namreč da padlih in umrlih pripadnikov nemških okupacijskih sil niso vozili pokopavat drugam, ampak so jih večinoma pokopavali na nemškem vojaškem pokopališču v Kranju.

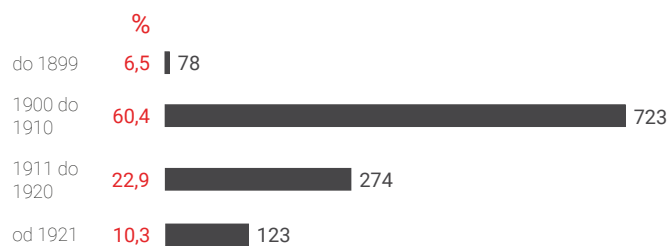
Projekt nadaljnje raziskave je odvisen predvsem od podatkov nemške strani. Če pregledamo vpisane žrtve na spletni strani Volksbund.de, vidimo, da za več kot 420 domnevnih žrtev še nimajo vpisanih podatkov. Prav tako ugotavljamo, da so kraji smrti v več primerih težko točno določljivi zaradi nenatančnosti oz. napačnega prepisa imen krajev. Tudi navedbe o kraju po-

LETA SMRTI

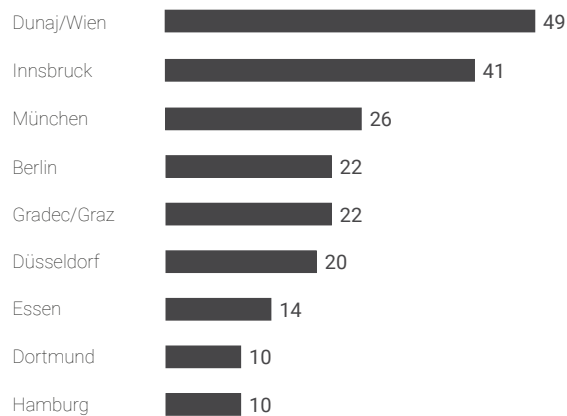
Skupaj 1.316

LETNICE ROJSTVA

Skupaj 1.198

NAJŠTEVILČNEJŠI KRAJI ROJSTVA

Statistični podatki iz popisa smrtnih žrtev
med pripadniki nemških okupacijskih enot
na Gorenjskem

kopa izven Kranja so v večini primerov napačne, saj so bili posmrtni ostanki, kot ugotavlja Darko Cafuta, razen iz Litije že prekopani v Kranju.

Vendar pa nam dosedanja podatki omogočajo orisati skupinski portret pokopanih na nemškem vojaškem pokopališču v Kranju. Policisti, orožniki in pripadniki obmejnih enot so bili starejših letnikov. Več kot 60 odstotkov jih je bilo rojenih med letoma 1900 in 1910, petina pa med 1910 in 1920. Rojeni so bili v vsaj 830 krajih, večinoma Nemci in Avstrijci, nekaj je bilo tudi Slovencev, Hrvatov, drugih Slovanov in tudi pripadnikov nemške manjšine iz Jugoslavije.

Datumi smrti povedo, da je bilo največ žrtev, več kot štiri desetine, v letu 1944, po manj kot petino pa v letih 1942, 1943 in 1945. V letu 1945 niso zapisane številne smrti nemških vojnih ujetnikov po drugi svetovni vojni.

V posameznih spopadih so partizanske enote dosegle razmerno velike uspehe konec leta 1941 in do poletja, potem pa so si sledili bolj partizanski porazi kot zmage.

Številni pokopani so umrli v bolnišnicah, zlasti v Ljubljani, in ne moremo točno določiti, v katerih spopadih so bili ranjeni. So pa v Kranju pokopani tudi padli izven Gorenjske, npr. v Kočevju in drugje v Ljubljanski provinci, na Štajerskem itd. Največ okupatorskih izgub je bilo v zasedi v Rovtu 12. decembra 1941, v zavezniškem bombardiranju Jesenic in v spopadih 2. grupe odredov pri Jančah.

Razmerja med padlimi so na Gorenjskem podobna kot drugje po Sloveniji. Če je na Gorenjskem pokopanih okoli 1200–1400 pripadnikov okupacijskih enot, je bilo med gorenjskimi partizani več kot 4700 smrtnih žrtev. V Sloveniji je razmerje med partizanskimi in okupatorskimi izgubami še bolj v škodo partizanom.

ERWIN STRITTMATTER – KOLIKO JIH JE ŠE?

»Nemška policija je ponosna na svoj 18. polk gorskih lovcev!« je v predgovoru v knjigo Hermanna Franza *Gorski lovci policije* napisal Adolf von Bombach, nekdanji generalpolkovnik redarstvene policije.¹⁴ V Nemčiji se je od takrat precej spremenilo. Na podobo viteškega nemškega bojvnika so se zgrnili dokazi o njegovih zločinih. Zločini vermahta in policijskih enot so bili razkriti na odmevnih razstavah, v knjigah in drugih

14/ Hermann Franz: *Gebirgsjäger der Polizei*, Bad Naheim 1963.

predstavitvah. V povezavi z našo temo Slovenija v tem procesu zgodovinske revizije nastopa s primerom Erwina Strittmatterja (1912–1994).

Če je Franz pisal o lepi deželi, ki jo je moral njegov polk »pomiriti«, je nemška policija na Gorenjskem poleg preganjanja partizanov streljala talce, požigala vasi, ropala, izganjala prebivalstvo. Strittmatter je zločinsko delovanje svoje enote, ki mu je bil priča, v svojem življenjepisu zamolčal. V romanih, v katerih je obravnaval vojaško življenje nemških vojakov v drugi svetovni vojni, je pripovedoval o vojakih kot žrtvah režima in usode. O konkretnih dogodkih, ki jih je doživel, ni pisal, v svojih življenjepisih jih je zamolčal.

32 omar arhiva redarstvene policije s 15.000 fotografijami so sežgali konec vojne. Tako so skušali prikriti sodelovanje redarstvene policije pri holokavstu, pri zločinih nad civilisti in partizani širom Evrope.

Vendar so tudi ta manj »ponosna« dejanja tako 18. SS policijskega polka gorskih lovcev kot drugih enot gorskih lovcev prišla v javnost. Werner Liersch je v Frankfurter Allgemeine Zeitungu 8. junija 2008 pisal o esesovski preteklosti in neznani vojni Erwina Strittmatterja.

Strittmatter je v svojih avtobiografsko intoniranih romanih navajal le, kako je proti koncu vojne dezertiral, se skrival in potem predal Američanom.

V vprašalniku o vojaški poti, ki ga je pisal za nemško komunistično partijo, je na začetku neresnično navedel, da je bil leta 1941 vpoklican k zaščitni in ne k redarstveni policiji. Leta 1941 naj bi varoval objekte na Gorenjskem, bil potem na usposabljanju za gorske lovce v Reutteju, deloval v zaledju karelijske fronte na Finskem in od leta 1943 v Grčiji. Strittmatter poudarja, da je bil vedno pisar v bataljonskem štabu, kasneje pa zaradi »dobrega« vodenja vojnega dnevnika dodeljen filmskemu in fotografskemu oddelku redarstvene policije: »Kljub svoji pripadnosti zaščitni policiji nisem, razen na urjenju na strelišču, izstrelili niti ene krogle iz puške ali pištole. To sodi k mojemu individualističnemu programu, če lahko tako rečem. Uspelo mi je, da sem se tega držal.«

Liersch navaja po Kleinu, da je Strittmatterjev bataljon na Gorenjskem 25. julija 1942 požgal vas Bistrice pri Kranju in pobil vse moške.¹⁵ Ta članek je imel velik odmev v Nemčiji. Strittma-

15/ Carsten Gansel, Matthias Braun: Es geht um Erwin Strittmatter oder Vom Streit um die Erinnerung, Göttingen 2012.

16/ Annette Leo: Erwin Strittmatter – die Biographie, Berlin 2012.

17/ Strittmatter verjetno misli na umor ekipe zemljemercev pri Rašici in posledični požig vasi septembra 1941.

18/ 17. oktobra so na Lancovem ustrelili 16 moških in eno žensko.

terjeva žena Eva je izjavila, da »o tem ne ve nič«. In tudi ni dovolila vpogleda v možev arhiv. Umrta je leta 2011. Potem sta Strittmatterjeva sinova Annetti Leo dovolila pregled arhiva. In tako so se za Slovenijo pomembni podatki iz tega arhiva znašli v Strittmatterjevem življenjepisu, ki ga je Annette Leo objavila leta 2012. Sloveniji je posvetila kar tri poglavja: Pisma, Dražgoše, Še enkrat Dražgoše.¹⁶

325. bataljon zaščitne policije je prišel v Kranj v začetku oktobra 1941. Nastanili so jih v tovarni trikotaže Iska. V pismu 10. oktobra 1941 Strittmatter piše staršem o »banditski vojni« (»Bandenkrieg«), ko so uporni Slovenci in Srbi (!) pobegnili v gozdove in iz zased streljali na geometre ter policiste. »Med banditi se borijo tudi ženske. Vsi so prisegli Sovjetom. Ujeti se raje pustijo ustreliti, kot da bi kaj povedali. Vaščani podpirajo tako imenovane borce za svobodo. V povračilo je policija požgala cele vasi.«¹⁷ Opisal je tudi policijski pohod proti partizanom na Pokljuki 7. oktobra 1941. V pripravljenosti so bili tudi po partizanskem požigu žage na Lancovem 10. oktobra. Sredi oktobra je bil Strittmatter z enoto v nunskem samostanu v Škofji Loki. Takrat so po policijski uri aretirali starca. Strittmatter piše, da ga je ta proseče gledal in da ni mogel drugega, kot da ga je potrepljal po rami in mu rekel, naj ga ne skrbi, da bo že vse dobro. V oklepaju pa je pripisal: »Včeraj je bilo ustreljenih 13 moških.«¹⁸

Konec oktobra so 325. bataljon premestili v Krakov. Leova domneva, da so tam vsaj videli preganjanje tamkajšnjih Judov. Konec decembra so se vrnili na Gorenjsko, Strittmatter z dopusta v začetku januarja 1942.

15./16. januarja piše staršem: »Tu se je takoj začelo. V hribe. Spopad za spopadom. Do zdaj ima naš bataljon 67 mrtvih in mnogo ranjenih. Tukaj je pet pol. bat.« Po njegovem so Nemci iz boja prišli z »modrico okoli očesa«: »Bil sem spet strelec pri 1. mitraljezu. Nosil svojo puško na hrbtu. Pri plezanju na skalo mi je dum-dumka zdrobila kopito na puški. Lahko bi dobil strel v pljuča, padel sem sicer dol, a ostal cel. [...] Ni bilo mogoče priti gor, dokler niso uporabili topništva.«

11. januarja so bataljoni spet napadli. Strittmatter: »Potem smo končno zasedli vas in vse požgali.« Potem piše, kako »bogat plen« so dobili: »Spet sem delal kot nekoč. Najprej sem do pozne noči pomolzel vse zaplenjene krave. Bilo jih je kakih 20. [...] Potem sem polovil vse konje, ki so begali naokrog. Enega sem

V knjigi Annette Leo je objavljena fotografija
Erwina Strittmatterja leta 1942 na dvorišču
slovenskega samostana

Vir: Annette Leo: Erwin Strittmatter – die Bio-
graphie, Berlin 2012.

zajahal in z njim polovil druge. Na koncu smo jih imeli osem. Potem sem zbral konjske oprave in jih vpregel v velike tovarne sani, ki jih imajo tu v hribih. Tako našim mitraljezcem ni treba več vleči težkih mitraljezov v hribe, pa tudi mi lahko naložimo svojo prtljago. To je bilo veliko olajšanje. Poleg tega smo naplenili ogromne količine slanine, kokoši, sladkorja, moke itd. Tako sem se s svojo karavano vozil gor in dol kot cirkuški direktor. Ob tem sem lahko popolnoma pozabil na vojno. <

Čeprav se vprašamo, zakaj v pismu ni omenjal 41 vaščanov, ki so jih Nemci postrelili v Dražgošah, kasneje tako natančni opisi uničenja iz Strittmatterjevih pisem izginajo. Verjetno zato, ker so udeleženi na nemški strani prepovedali poročati o zločinih. Vendar ne dvomimo, da bi Strittmatter osebno ali preko pogovorov ne poznal zločinov svojih enot na Gorenjskem in seveda tudi v Grčiji.

Strittmatterjev sin Erwin nastopa v poglavju Še enkrat Dražgoše. Leta 1980 so ga kot mladega igralca povabili, naj kot »nemški obraz« sodeluje pri snemanju filma. In tako je tudi sin napadal filmske Dražgoše. Tudi ko je očetu povedal o snemanju, se ta ni odzval. Tako sin ni poznal resnične očetove zgodbe.

Strittmatter je bil pred vojno socialdemokrat. Življenjsko ni bil uspešen. Delo v tovarni, neuspešen zakon z dvema sinovoma. Morda se je zato kot prostovoljec javil v SS, v vermaht in k policiji. Sprejet je bil v policijo.

Kratek čas je bil Strittmatter tudi sodelavec Stasija, vzhodnonemške politične policije, pustil je na cedilu nekaj pisateljskih kolegov, pristal je na politične pritiske na nekatere vsebine svojih del. Njegov oče je bil nasilen alkoholik.¹⁹ Tudi Strittmatterja je sin Erwin označil za tirana, ki je hotel imeti samo svoj mir.²⁰

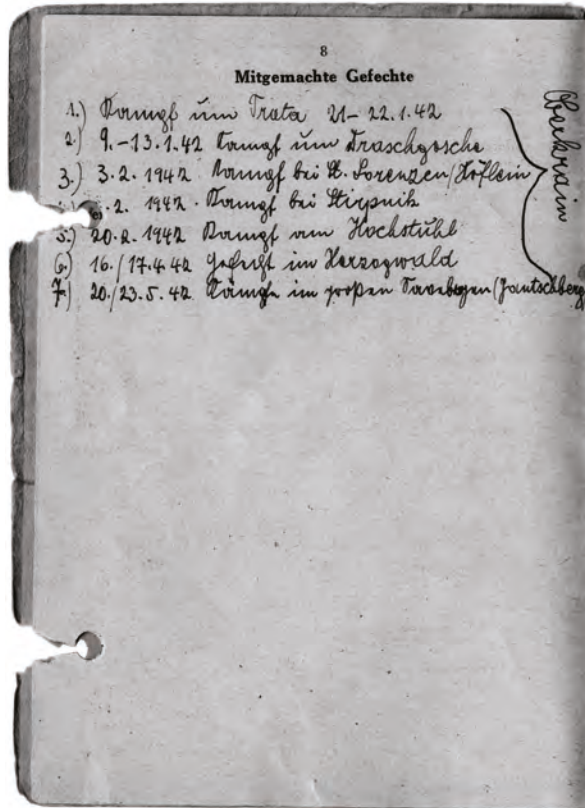
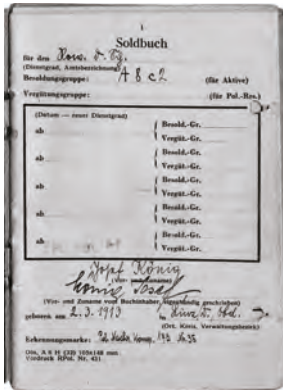
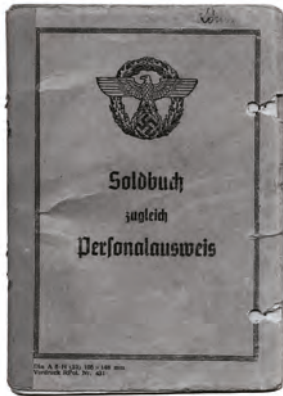
O motivih za njegovo javljanje v policijo in tudi motivih za njegov molk o realnosti vojne, ki jo je doživel, avtorji in komentatorji nimajo odgovorov.

Tako kot so o svojih zločinih in grozodejstvih vojne Strittmatter in ogromna večina njegovih soborcev molčali na nemški strani, tako so o svojih zločinih in grozodejstvih vojne molčali tudi na zmagoviti strani v uporu in revoluciji na slovenski strani.

Zato je ta razstava tako zgodba o približevanju resnici o ne(i) zmernem nasilju obeh vojskujočih se strani nad civilnim prebivalstvom kot prispevek k obsodbi vojne kot najhujšega človekovega zločina nad samim seboj.

19/ Annette Leo: Erwin Strittmatter – die Biographie, Berlin 2012.

20/ Erwin Berner: Erinnerung am Schulzenhof, Berlin 2016.

Policijska knjižica Josefa Königa, v kateri so navedeni spopadi s partizani, v katerih je sodeloval: Trata, Dražgoše, Sv. Lovrenc pri Predvoru, Stirpnik, Stol, Udin boršt in Janče

Vir: dokumente hrani Uroš Košir

ZEMLJEVID

*Nemške postojanke
na območju delovanja
Gorenjskega odreda*

NEMŠKE OBLASTI V BOJU PROTI PARTIZANOM NA GORENJSKEM 1941–1945

Marcus Schreiner Božič

1/ Če viri niso posebej navedeni, temelji besedilo na arhivalih Arhiva Republike Slovenije in arhiva Gorenjskega muzeja v Kranju.

TEMELJNA LITERATURA:

Ferenc, Tone: Quellen zur nationalsozialistischen Entnationalisierungspolitik in Slowenien 1941–1945, online abrufbar www.karawankengrenze.at.

Gerhard Jochem, Georg Seiderer: Entrechtung, Vertreibung, Mord. NS-Unrecht in Slowenien und seine Spuren in Bayern 1941–1945, Metropol Verlag, Berlin 2005.

Stane Šinkovec: Das Gestapogefängnis von Begunje/Vigau in Oberkrain 1941–1945, Hermagoras Verlag Klagenfurt 2014.

Marjan Linasi: Die Kärntner Partisanen. Der antifaschistische Widerstand im zweisprachigen Kärnten unter Berücksichtigung des slowenischen und jugoslawischen Widerstandes, Hermagoras Verlag Klagenfurt 2013.

2/ Geschäftsverteilungsplan des Kommandeurs der Sicherheitspolizei und des SD in Velles/Bled, 15. 8. 1942, Arhiv Republike Slovenije, AS 1931, Fasc. 767.

Potem ko so nemške, italijanske in madžarske enote v napadu na Jugoslavijo aprila 1941 zasedle današnjo Slovenijo, so na nemškem okupacijskem območju na Gorenjskem ustanovili urad šefa civilne uprave za zasedena območja Koroške in Kranjske.

Za varnost je bil zadolžen višji SS in policijski vodja XVIII. vojnega okrožja v Alpah s sedežem v Salzburgu, ki je zato premestil svoj sedež na Bled.¹

Takoj so vzpostavili policijski aparat, ki je v splošnem ustrezal strukturi v nemškem rajhu in je bil le pogojno primeren za boj proti organiziranemu, oboroženemu odporu.

VARNOSTNA POLICIJA – OBVEŠČEVALNA SLUŽBA, MUČILNICA IN REPRESIVNI APARAT

Na Bledu so ustanovili tudi službo komandanta varnostne policije in varnostne službe, ki je bila odgovorna za Gorenjsko. Za Spodnjo Štajersko so ustanovili lastno službo v Mariboru. To je bila osrednja služba nemškega oblastnega in represivnega aparata, združevala je različne oddelke pod eno streho.

Prvotno naj bi kriminalna policija – kar je njena prvotna in tudi današnja naloga – obravnavala kriminalne delikte. Nasprotno pa naj bi gestapo obravnaval politične delikte in je bil pristojen tudi za preganjanje uporniškega gibanja. Varnostna služba SS pa je bila kot obveščevalna služba zadolžena za preiskovanje in opazovanje civilnega prebivalstva.

Prisotna je bila še služba Državnega komisarja za utrjevanje nemštva; odgovorna je bila za izgon Slovencev, ki »niso bili zmožni ponemčenja« (»nicht eindeutschungsfähiger«) in njihovo preselitev.²

Postopoma so bile v večjih krajih Gorenjske vzpostavljene izpostave varnostne policije in varnostne službe, ki so izvajale navedene dejavnosti na krajevni ravni.

Varnostna policija je imela glavno vlogo pri zaporu v Begunjah, ki ji je bil podrejen. Pripadniki varnostne policije so odločali o napotitvi v ta zapor, tudi zasliševali so njihovi referenti. Ti so

3/ Glej obširno v: Stane Šinkovec: Das Gestapogefängnis von Begunje/Vigaun.

4/ Geschäftsverteilungsplan des Kommandeurs der Sicherheitspolizei und des SD in Vel-des/Bled, 15. 8. 1942, Arhiv Republike Slovenije, AS 1931, Fasc. 767.

5/ Dopis višjega SS in policijskega vodje v XVIII. vojnem okrožju, poveljniško mesto Bled z dne 27. 7. 1942, Arhiv Republike Slovenije, AS 1622, Fasc. 17, Mappe III »Bei der Verbrennung der Dörfer wird immer noch nicht mit der genügenden Aufmerksamkeit vorgegangen [...]«.

6/ O organizaciji nemške policije v nacionalsocializmu: Friedrich Wilhelm: Die Polizei im NS-Staat, 2. durchgesehene und verbesserte Auflage, Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn 1999.

7/ Za policijske enote glej tekoča dnevna in posebna povelja poveljnika redarstvene policije v XVIII. vojnem okrožju s sedežem na Bledu, Arhiv Republike Slovenije.

tudi odločali, če in koliko bodo mučili ter kaj se bo z zaporniki zgodilo.³ Prav tako so referenti zahtevali in odrejali napotitev v zapore ter koncentracijska taborišča in tudi predloge za ustrelitev zapornikov, o katerih je nato odločil komandant varnostne policije. Redna sodišča so bila kmalu nepomembna.⁴

Pri uničevanju vasi je bila varnostna policija odgovorna za izbor hiš, ki so jih požgali, in tudi za izbor talcev, ki so bili ustreljeni.⁵

REDARSTVENA POLICIJA – OROŽNIŠKE POSTAJE, POLICIJSKE SILE IN VELIKE AKCIJE PROTI PARTIZANOM

Redarstvena policija tretjega rajha je bila sestavljena iz orožništva in zaščitne policije.⁶

Orožništvo so bile policijske sile na podeželju, v krajih do okoli 5000 prebivalcev. Na razpolago je imelo tudi motorizirane orožniške čete, vode in tudi večje enote.

Varnostno policijo so sestavljale policijske sile v mestih z več prebivalci in tam je bila tudi večina policijskih enot. Policijske enote so bile razvrščene v policijske čete, bataljone in polke ter so sestavljale vojaške dele redarstvene policije.

Redarstveno policijo na Gorenjskem je vodil poveljnik redarstvene policije v XVIII. vojnem okrožju, ki je vzpostavil svoj sedež na Bledu. Bil je pristojen tako za Gorenjsko kot za Štajersko. Štab je bil imenovan tudi »poveljujoči štab (Führungsstab) za boj proti bandam«.

Moč policijskih čet je od začetnih dveh policijskih bataljonov hitro narasla. Poleti 1942, ko je bil vrhunec velikih akcij proti partizanom na Gorenjskem, sta bila na razpolago dva policijska polka s sedmimi bataljoni in z oklepnimi vozili. Enote so pogosto menjavali in prestavljali. Od konca leta 1943 so delovale največ v provinci Ljubljana in Istri, tako da jih je bilo na Gorenjskem na razpolago le malo.⁷

Orožništvo je s svojimi postajami v vaseh predstavljalo prednjo stražo okupacijskih sil. Pri njem je jasno, da Nemci niso bili pripravljene na večji, organizirani odpor. Po maju 1941 so bili v posameznih orožniških postajah le trije ali štirje orožniki, v glavnem starejši poklicni uradniki. Čeprav je bilo urjenje orožništva, ravno tako kot varnostne policije, od leta 1938 vedno bolj militarizirano, ni bilo v stanju, da bi zatrlo tak oboroženi odpor ali celo vstajniško gibanje.

8/ Za orožništvo na Gorenjskem glej fonde v arhivu Gorenjskega muzeja v Kranju.

Šele po uničenju voda 181. rezervnega policijskega bataljona v Rovtah decembra 1941 so orožniške postaje postopoma kadrovske krepili.⁸ Kljub vsemu so bile vedno znova cilj napadov partizanov, ker so se s svojim moštvom in zaradi oddaljenosti od maloštevilnih motoriziranih policijskih enot le težko branili. Gradnja pravih oporišč, ki so imela tudi bunkerje, se je, kolikor je moč ugotoviti, na Gorenjskem začela šele leta 1943.

Končno so morali zaradi ponavljajočih se partizanskih napadov številne manjše in odročne orožniške postaje zapreti, s tem pa je Nemcem nadzor nad deželo vedno bolj drsel iz rok.

DRUGE ENOTE NA GORENJSKEM

Poleg policije so bile na Gorenjskem nameščene še različne druge enote. Niso bile podrejene izključno ukazom višjega SS in policijskega vodje, ampak jih je bilo treba naročiti od primera od primera oz. jih prositi za pomoč.

Za domače prebivalstvo sta bili pomembni mestna straža in vaška straža. V njiju so morali služiti domači moški od sedemnajstega leta starosti. Orožje zanje je bilo shranjeno na orožniških postajah, izdajali so ga za čas vpoklica. V nasprotnem primeru bi lahko orožništvo imelo na razpolago le narokavne trakove in izkaznice. Može naj bi uporabili predvsem ponoči za straženje objektov in varovanje naselij, vendar so se s potekom vojne izkazali kot jasno nezanesljivi. Pripadnike teh formacij so septembra 1944 premestili v Deutsche Volkssturm (nemški ljudski napad).⁹

Največji del teh sil je oblikovala nemška vojska (Wehrmacht) z bataljoni deželnih strelcev.¹⁰ To so bile enote s starejšimi moškimi, ki niso bili sposobni za polno služenje na fronti in so imeli tudi manjvredno oborožitev. Njihova dejanska naloga je bila varovanje pomembnih objektov, kot so bili mostovi, predori, postaje in tudi oborožitveni obrati. Zaradi pomanjkanja drugih, bolj primernih sil so tudi njih vključili v boj proti partizanom. Druge vojaške formacije so bile različne enote, ki so bile na usposabljanju, iz katerih so v nujnih primerih oblikovali bojne skupine.

Carinske mejne enote (Zollgrenzschutz) so do leta 1944 spadale pod ministrstvo za finance in so s svojimi izpostavami delovale na nemško-italijanski meji. Ker niso nadzirale samo mejnih prehodov, ampak tudi zeleno mejo, je večkrat prihajalo do spo-

9/ Za mestne in vaške straže glej fonde orožništva v arhivu Gorenjskega muzeja v Kranju.

10/ Za vermaht so v slovenskih arhivih le drobci fondov. Za deželne strelce so le posamezne arhivalije za velike akcije v letih 1943/1944 na Spodnjem Štajerskem, sicer pa je, tako kot tudi za carinske mejne straže, poštne in železniške straže, na razpolago komaj kakšen vir. Sklepamo lahko le iz posameznih navedb, kot so sezname ilegalnih imen ali posamezna poročila orožništva.

Bunker pri Vrbi,
ob železniški progi
Ljubljana–Jesenice

Bunker ob cesti
Kranj–Jezerško

Bunker v Lescah

Nemške vojaške
barake in psarna v
Radovljici

Stavba orožniške
postaje v Križah
z bunkerjem na
strehi

Bunker na Jesenicah

Stran od bratomorilcev – eno standardnih
gesel protikomunistične propagande

padov med carinsko mejno stražo in partizani.

Poštna straža (Postschutz) je bila podrejena nemški državni pošti in naj bi varovala pred napadi lastnino državne pošte, kot so bili poštni in telegrafski uradi ter avtobusi državne pošte.

Železniška straža je delovala na nemških državnih železnicah, njena naloga je bila varovanje železniških naprav in prog.

Gozdna straža je varovala gozdne delavce in naprave pred partizanskimi napadi, bila je prav tako državna ustanova.

Tovarniška straža pa je bila zasebna organizacija večjih podjetij. Oblikovali so jih, ko policija in vojska nista zmogli več varovati večjih podjetij.

Kljub odgovornosti policije za boj proti partizanom ni bilo enotnega vodstva nemških enot in ustanov. Nočni spopadi med orožniškimi patruljami in pripadniki železniške straže so se ponavljali, ker ena patrulja ni vedela nič o dejavnosti druge.

ZEMLJEVID

*Večji spopadi s prikazom
izgub na nemški in
partizanski strani*

PRIMERI BOJNEGA DELOVANJA

Organizacija policije sprva ni bila pripravljena na organizirani, oboroženi odpor. Odpor so začeli komunisti po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo 22. junija 1941. Ljudi so v odpor silili tudi nemški ukrepi proti civilnemu prebivalstvu, kot so bile aretacije, množični izgoni in deportacije.

Že 1. septembra 1941 je komandant orožništva na Bledu pozval podrejene k povišani previdnosti po tem, ko so prvi orožniki izgubili življenje v spopadih s partizani.¹¹

Prvi višek uporniškega gibanja je bil dosežen 12. decembra 1941 z bitko v Rovtah.

Z nemške strani imamo ohranjen le spis iz aprila 1943, v katerem so policijske šole in enote opozorili na to, kaj se lahko zgodi, če ne upoštevajo temeljnih taktičnih načel.¹² Potem ko so nemške enote že od 9. decembra poskušale ujeti partizane, naj bi vod 181. Rezervnega policijskega bataljona 12. decembra 1941 preiskal neko domačijo. Enota, v kateri je bilo 53 mož s tremi vodiči psov, je prišla v zasneženem useku v zasedo. V bitki je padlo 45 policistov.

Bitka in poraz zaščitne policije sta imela daljnosežne posledice. Orožniško okrožje Radovljica je v svojem poročilu o položaju pisalo: »Zaradi komunističnega vstajniškega gibanja je večina prebivalstva ušla izpod nadzora.

Napad komunistov na oddelek zaščitne policije na območju Blegoša, kjer je padlo 45 policistov, je pri skoraj vsem prebivalstvu povzročil veliko veselje. Na obrazih se vidi, da ljudje Nemcem privoščijo poraz.«¹³ Potem so zaprli več manjših orožniških postaj, ker so ugotovili, da se ne morejo same braniti.¹⁴

Nadalje so na Gorenjsko prestavili več policijskih bataljonov, tako da je bilo tam skupaj pet namesto dosedanjih treh bataljonov. Januarja 1942 je bila na območju Dražgoš večja protiofenziva zaščitne policije, ki pa ni imela zelenega uspeha. Vojaško nezadostno izurjeni in pomanjkljivo opremljeni rezervni policijski bataljoni se v zimskem pogorju niso izkazali kot najboljši proti partizanom. Ponoven poraz zaščitne policije je imel hude posledice za civilno prebivalstvo. Streljali so talce. Požigali vasi.

Do poletja 1943 so bile nemške enote pod vedno hujšim pritiskom. Dokončni obrat je bil septembra 1943, ko so Italijani sklenili premirje z zahodnimi zavezniki.

Provinco Ljubljana in tudi Istro, ki so ju prej zasedali Italijani, so

11/ Šef civilne uprave zasedenih ozemelj Koroške in Kranjske, komandant orožništva, Bled, dne 1. 9. 1941, Arhiv Gorenjskega muzeja Kranj.

12/ Poročilo o napadu na okrepljeni vod pri Rovtah 12. decembra 1941, Bayerisches Hauptstaatsarchiv, Polizeischule Fürstenfeldbruck vor 1945, 175.

13/ Orožniško okrožje Radovljica, Poročilo o položaju z dne 24. 12. 1941, Arhiv Gorenjskega muzeja Kranj.

14/ Različni dopisi in ukazi komandanta orožništva Bled, Arhiv Gorenjskega muzeja Kranj, in dnevna povelja poveljnika varnostne policije Alpenland, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana.

Ujeti partizani Kokrškega odreda v spopadu v Udin
borštu 9. septembra 1942

Vir: fotografije hrani Tore Greiner Eggan, Trondheim,
Norveška

Neznani ujeti partizani

Alojz Žvan, padel 8. avgusta
1941

Padli partizani pri Letencah
aprila 1942

Padli partizani aprila 1943 pri
Besnici pri Kranju

Padli partizani v Poljanski doli-
ni leta 1944

15/ Višji SS in policijski vodja v XVIII. vojnem okrožju, vodstveni štab za boj proti bandam, dnevno povelje z dne 15. 12. 1943, Arhiv Republike Slovenije, AS 1621, Fasc. 93

16/ Glej predvsem album, hranjen v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije, Ljubljana, ki je bil izdelan ob osvoboditvi Kočevja in kaže tudi bojno delovanje.

17/ Osebni dokumenti policijskega prezidija München, kartoteka padlih.

18/ Po dnevnih poveljih višjega SS in policijskega vodja v XVIII. vojnem okrožju, vodstvenega štaba za boj proti bandam, Arhiv Republike Slovenije.

19/ Nemška literatura za to obdobje je več kot skromna. Temeljno delo je Erich Schmidt-Rechberg: *Das Ende auf dem Balkan. Die Operationen der Heeresgruppe E von Griechenland bis zu den Alpen.* Scharnhorst Buchkammeradschaft, Heidelberg 1955.

20/ Po dnevnih poveljih višjega SS in policijskega vodja v XVIII. vojnem okrožju, vodstvenega štaba za boj proti bandam, Arhiv Republike Slovenije.

morale zasesti nemške enote. A niso imeli dodatnih enot, ampak so morali te, ki so bile na razpolago, razdeliti po večjem ozemlju. Od septembra 1943 je prihajalo do težkih spopadov med enotami nemške policije, vermahta in esesovskimi enotami (Waffen-SS) na eni ter partizani na drugi strani.

Decembra 1943 se je četa I. bataljona 19. SS policijskega polka skupaj s slovenskimi domobranci znašla v Kočevju, kjer so jih obkolili partizani.¹⁵ Po težkih bojih je uspelo 162. turkistanski pehotni diviziji s policijskimi oklepnimi enotami in z 19. SS policijskim polkom osvoboditi obkoljene enote.¹⁶ Štiri pripadnike obkoljene čete, ki so prihajali predvsem iz Münchna, so nazadnje pokopali na pokopališču junakov v Kranju.¹⁷

Po pomladi 1944 so Nemci vse bolj izgubljali nadzor nad Slovenijo. Vozila so smela voziti le podnevi in nič več vsako posebej, občasno so bili potrebni pravi konvoji, različne ceste so bile za daljši ali krajši čas zaprte za promet, tako cesti skozi Tuhinjsko dolino in čez prelaz Trojane.¹⁸

Potem ko so partizani razglasili osvobojeno ozemlje v Zgornji Savinjski dolini, se je 21. oktobra 1944 začela večja nemška akcija, da ga uniči. Pri prelazu Črna so bili težki boji med različnimi nemškimi enotami in partizani, v katerih so slednji odbili nemške enote. 27. oktobra 1944 so pokopali 15 pripadnikov različnih nemških enot.

Od zime 1944 je bila Gorenjska, tako kot Štajerska, vojno območje Armadne skupine E, ki se je morala umikati iz Grčije proti nemškemu rajhu.¹⁹

Aktivne bojne enote vermahta in esesovske enote so bile vedno znova aktivne v akcijah, med njimi tudi esesovske enote iz Ukrajine. Kljub temu pa Nemcem ni uspelo, da bi izboljšali položaj v boju proti partizanom.

Nazadnje je zaradi ogroženosti zaradi letalskih napadov prišlo tako daleč, da so morali prepoved vožnje ponoči spremeniti tako, da je bil potem prepovedan cestni promet podnevi. Partizansko nevarnost pa so očitno vzeli v zakup.²⁰

Na začetku maja 1945 se je z nemškim umikom z Gorenjskega končala tudi zgodovina pokopališča junakov v Kranju.

Udarec za udarcem!

Dne 9. septembra 1942 smo uničili rokovnjaškega glavarja Josipa **Gregorčiča** iz Asslinga in tolpo 32 njegovih pajdašev, kakor tudi ujeli 8 nadaljnjih banditov. Dne 14. septembra 1942 je v Udlnborštu doletela usoda

najkrvoločnejšega bandita Gorenjske, Gregorčičevega krvnikovega hlapca **Janeza Perka**

Perko je bil najbolj zagrtzen sovražnik vsakega reda in miru ter vsakega miroljubnega dela.

Perko je bil najzakrnjenejši zločinec, ki ima mnogo človeških življenj na vesti.

Perko je bil morilec uradnega živinozdravnika Bedenka iz Krainburga, moža, ki je videl boljševiško nevarnost, katera je grozila njegovi domovini, se ji pogumno in odločno protivil in se iz ljubezni do svoje domovine in do Vas Gorenicev zvesto priznal k Reichu. Bedenk je umrl mučeniške smrti za bodočnost Gorenjske.

Podel umor, katerega je izvršil **Perko** nad uradnim veterinarjem Bedenom, je sedaj maščevala sila Reicha.

Skupaj s **Perkom** je bilo uničenih nadaljnjih 28 banditov in 33 ujetih. V kratkem času smo tedaj ustrelili ali ujeli skupno 102 rokovnjača, med temi glavarja gorenjskih banditov, njegovega krvoločnega krvniškega hlapca, poživinjeno, krvoločno 16 letno oboroženo gošarko in 3 nadaljne voditelje.

Fronta je jasna! Banditi so izvrševalci Stalinovega povelja: Gorenjska naj propade v bolševizmu.

Reich Vas bo obvaroval pred tem bolševiškim zločinom!

Priznajte se k Reichu!

24 IX

Schlag auf Schlag – Udarec za udarcem (o izgubah Gorenjskega odreda 9. septembra 1942 v Udln borštu).
Objavljamo del plakata v slovenskem jeziku

NAČRT

*Nemško pokopališče v
Kranju*

NEMŠKO POKOPALIŠČE V KRANJU

Darko Cafuta

V Kranjskem zborniku 2000 je Franc Benedik objavil članek Nemško vojaško pokopališče v Kranju. Članek posega tudi v podrobnosti, dodan pa je seznam domnevno pokopanih na vojaškem pokopališču v Kranju. Opira se na arhivske vire, seznam pokopanih pa je nenatančen, z mnogimi napakami in pomanjkljivostmi.

Benedik opiše, kako je zaradi povečanja števila prebivalcev mesta Kranj med vojnama na pokopališču Sv. Križ v kokrškem predmestju začelo primanjkovati prostora za grobove. Zato se je mestni svet leta 1932 odločil, da se zgradi novo pokopališče na Planini. Načrte za pokopališče je izdelal arhitekt Ivan Vurnik, ki je do glavnega vhoda na pokopališče projektiral široko avenijo.

Pokopališče je bilo zgrajeno leta 1939, prvi pogreb je bil že 1. aprila 1939, slavnostno pa je bilo odprto in blagoslovljeno 28. maja 1939.

Pokopališče je bilo razdeljeno na 19 grobnih polj, ki so bila označena s črkami, vendar je dekan Matija Škerbec predlagal imenovanje po farnih patronih (sv. Kancijan in tovariši, sv. Jožef, sv. Ožbolt).

Po nemški uvedbi civilne uprave na Gorenjskem po aprilski vojni leta 1941 so se okupacijske oblasti odločile, da bodo na njem pokopavali tudi pripadnike okupacijskih oboroženih sil in okupacijske civilne uprave. Pokopališče so preimenovali v »pokopališče junakov Kranj« (Heldenfriedhof Krainburg) in uvedli nov pokopališki red. Katoliško cerkev so izrinili iz upravljanja pokopališča. Grobna polja so označili z bloki (Block) in rimskimi številkami. Zanimivo je, da so prve tri pripadnike okupatorjevih oboroženih sil pokopali septembra 1941 v sredini pokopališča (polje III). Prva sta bila pokopana Johann Baumgartner, ki je padel 21. septembra 1941, in Georg Rothe, ki je padel 26. septembra, naslednji je bil Sebastian Klausner, ki je padel 27. septembra.

Naslednji je bil pogreb padlih policistov v bitki s Cankarjevim bataljonom v Rovtu 12. decembra 1941.

V Rovtu je padlo 44 policistov, eden od ranjenih pa je zaradi ran

d. V.	Vor- und Zuname	Standort	Kategorie	U. d. V.	U. d. V.	U. d. V.	U. d. V.
1	Munsch Karl	Zugwälder	Pol. 188 235	27.12.47	bei Salwaspa		
2	Ewers Josef	2. Schmitzer	Pol. 188 235	27.12.47	Berg Höhe 630		entw. 2.12.47
3	Deutekorn Johann	44 Schütze	5.18 44	18.12.47			
4	Hendricks Heinrich	44 Schütze	5.18 44	18.12.47			
5	Hillinghaus Gerd	5.18 44	5.18 44	18.12.47	bei Schwarzen		
6	Jakobsen Antoni	44 Schütze	5.18 44	18.12.47			
7	Zeme Max	V. - Mann	L. u. n. n.	18.12.47	Feldsdorf		
8	Habenstein Josef	Geführer	H. K. B. P. 188	18.12.47	Ladberg		
9	Grethen Otfrod	Antenmeister	5.18 44	18.12.47	Kampesplatz		
10	Karger Josef	Antenmeister	5.18 44	18.12.47	Waldgebiet		
11	Kayser Peter	Antenmeister	5.18 44	18.12.47			
12	Helmes	Antenmeister	5.18 44	18.12.47			
13	Schumann Friedrich	Rathmeister	2.18 44	18.12.47			
14	Ladig Johann	Rathmeister	2.18 44	18.12.47			
15	Graf Franz	Antenmeister	3.18 44	18.12.47			
16	Danzlehner Max	Rathmeister	5.18 44	18.12.47			
17	Mühlberg Heinz	Wachmeister	2.18 44	18.12.47			
18	Mayer Georg	Wachmeister	2.18 44	18.12.47			
19	Büchsenmeister Alois	-	2.18 44	18.12.47			
20	Bereuter Antoni	-	2.18 44	18.12.47			
21	Ankreuz Josef	-	2.18 44	18.12.47			
22	Willeit Hans	Ob. Wachm.	2.18 44	18.12.47			
23	Rüss Herbert	-	2.18 44	18.12.47			
24	Kartinger Maximilian	-	2.18 44	18.12.47			
25	Platzer Franz	-	2.18 44	18.12.47			
26	Hesch Franz	-	2.18 44	18.12.47			
27	Diethardt Friedrich	-	2.18 44	18.12.47			
28	Diehl Karl	-	2.18 44	18.12.47			
29	Weigl Antoni	Hauptwachm.	2.18 44	18.12.47			
30	Haushofer Leopold	-	2.18 44	18.12.47			
31	Fuhrmann Johann	-	2.18 44	18.12.47			
32	Penningert Johann	Wachm.	2.18 44	18.12.47			
33	Algran Josef	Rathmeister	2.18 44	18.12.47			

preminul v bolnišnici na Golniku, tako da so na pokopališču pokopali 45 pripadnikov redarstvene policije v tri vrste polja I. Vse vrste v polju I so imele 15 grobov, le vrsta 14 (prva od spomenika padlim v prvi svetovni vojni) je imela 16 grobov.

Novo pokopališče je bilo zgrajeno brez mrtvašnice, tako da so krste policistov prepeljali iz stare mrtvašnice v žalni povorki skozi mesto. Pokopali so jih z vojaškimi častmi.

SEZNAM POKOPANIH PRIPADNIKOV OKUPATORJA NA NEMŠKEM VOJAŠKEM POKOPALIŠČU (POKOPALIŠKA KNJIGA KRANJ)

Na vojaškem pokopališču naj bi bilo po seznamu, ki je na voljo že od leta 1977, pokopanih 1198 pripadnikov okupacijskih sil in okupacijske uprave.

Pri podrobnem pregledu seznama smo našli osem napak, tako da pridemo do 1190 pokopanih. Po pregledu seznama in s primerjavo z drugimi seznamami se je ugotovilo še, da seznam zadnje mesece vojne ni bil več voden ažurno oz. obvestila za izdajo mrliških listov niso prišla pravočasno. Kaže, da se brez mrliškega lista ni vpisovalo v seznam.

V primerjavi z drugimi seznamami ocenjujemo, da v knjigi pokopanih ni bilo vpisanih okoli 50 okupatorjevih pripadnikov. To potrjuje tudi rekonstrukcija grobov, ki smo jo naredili v okviru študije.

Večina pokopanih je pripadnikov redarstvene policije (Ordnungspolizei), okoli 230 je pokopanih orožnikov (Gerdarmerie), pokopanih vojakov je izredno malo, nekaj pokopanih pa je bilo pripadnikov okupacijske oblasti.

Med številom pokopanih orožnikov je tudi nekaj Slovencev, ki so pripadali pomožnim enotam orožnikov ali pa so bili raztrganci ali zaupniki in so delali za varnostno policijo ali Gestapo.

Teh 1190 ljudi je bilo res pokopanih na kranjskem pokopališču. V popisu pokopanih so navedeni vsi osebni podatki pokopanega in funkcija ter enota pokopanega. Obstajajo pa tudi kartice, na katerih so označena mesta pokopa na pokopališču.

Pred leti, pri prekopu na novo vojaško pokopališče, se je izkazalo, da so ti podatki zelo točni.

Zdaj točno vemo, koliko ljudi je bilo pokopanih v posameznih poljih pokopališča, ki jih je okupacijska uprava poimenovala od bloka I do bloka VIII.

»Pokopališče junakov« v Kranju med 2. svetovno vojno

Število pokopanih po poljih:

Blok I: v tem polju je bilo predvidenih 14 vrst po 15 grobov v vrsti. Pokopani pa so le v 13 vrstah, saj so bili v prvi vrsti že otroški grobovi in jih je okupacijska uprava pustila pri miru. V 14. vrsti je bilo izjemoma 16 grobov, skupaj 196 grobov.

Blok II: v tem polju je bilo 8 vrst po 15 grobov v vrsti, skupaj torej 120 grobov.

Blok III: v tem polju je bilo 10 vrst po 15 grobov v vrsti, skupaj 150 grobov.

Blok IV: v tem polju je bilo tudi 10 vrst po 15 grobov v vrsti, skupaj 150 grobov.

Blok V: v tem polju je bilo 10 vrst po 11 grobov v vrsti, skupaj 110 grobov.

Blok VI: v tem polju je bilo 14 vrst po 15 grobov v vrsti, skupaj 210 grobov.

Blok VII: to polje je nekaj posebnega, saj je bilo 10 vrst po 19 grobov v vrsti, skupaj 190 grobov.

Blok VIII: za to polje nimamo točnih podatkov. Na načrtu je vrisanih 10 vrst po 15 grobov v vrsti. Vsekakor pa ta odsek ni bil cel uporabljen za vojaško pokopališče, saj je v njem pokopanih le okoli 100 oseb.

Če seštejemo pokopane po poljih I do VII, dobimo število pokopanih 1126.

Preostanek pokopanih po seznamu v »pokopališki knjigi« je bil pokopan v polju VIII, kar znese 64 pokopanih oseb. Seveda je treba k pokopanim 1190 osebam dodati še okoli 50 oseb, ki so jih pokopali zadnje mesece vojne, tako da je bilo v bloku VIII pokopanih okoli 114 oseb, kar naj bi zneslo sedem celih vrst.

FOTOGRAFIJE POTRJUJEJO REKONSTRUKCIJO GROBNIH POLJ PO SEZNAMU IN KARTICAH

Zbrali smo precej fotografij s pokopališča Kranj iz druge svetovne vojne. Nekaj se jih je našlo v slovenskih arhivih in muzejih, še več pa na specializiranih forumih in pri prijateljih zbiralcih.

Der Höhere # - und Polizei-
führer Alpenland Befehls-
stelle V e l d e s -

Veldes, den 12.5.1943

Dor L. ...
eingelangt 18. V. 1943
G.Z. 43/43

Betr.: Überführung von Leichen Gefallener.

Bezug: RdErl. des RF- # vom 9.4.1943 IV e 710/43.

Zur Behebung von immer wieder auftauchenden Zweifeln, weise ich erneut daraufhin, dass die Überführung von Leichen Gefallener auch aus den besetzten Gebieten Oberkrain und Untersteiermark verboten ist. Alle diesbezüglichen Eingaben und Vorschläge sind zwecklos.

Gemäss o.a. Runderlass werden alle nachgeordneten Dienststellen, die gegen das Verbot verstossen, unachtsamlich zur Verantwortung gezogen.

Hinsichtlich der Überführung Gefallener oder verstorbener Wehrmachtangehöriger weise ich auf die Runderlasse vom 28.1., 18.7. und 4.11.1941 (Min. Blatt Seite 201, 1340, 1999) hin.

gez. R ö s e n e r
- Gruppenführer
und Generalleutnant der Polizei.

Für die Richtigkeit :

H. ...
Rev. Oberleutnant der Sch.
und Adjutant.

2. Jhd. (1944)
18.5.43
ausgeliefert
18.5.43

Handwritten notes and signatures in the bottom left corner, including 'ST 11' and 'ST 12'.

Handwritten file numbers and dates: 'G 43.43' and 'A 1948'.

Ukaz o pokopavanju umrlih pripadnikov okupatorja na Gorenjskem na pokopališču v Kranju izrecno zapoveduje, da se morajo vsi padli in umrli iz nemških enot, ki delujejo na Gorenjskem, pokopati v Kranju

Familienname <i>Abraham</i>	Vorname <i>Edward</i>	Friedhof <i>Kranburg</i> Abteilung <i>7 BE II 8</i> Reihe <i>1/11</i> Nummer <i>3</i>
Geburts- und -ort <i>25. 4. 1902</i>		
Beerdigungstag		
Grabnummer Zl. <i>94</i>		
Anmerkung <i>gef. 10. 3. 1942</i>		

Ukaz o pogrebu policistov Karla Wagnerja in Leopolda Stieglerja, ki sta padla na zahodnem delu Dražgoš 9. januarja 1942, in Karla Havla, ki je padel 11. januarja 1942 vzhodno od Dražgoš

Evidenčna kartica groba

Pogreb verjetno pomembnejših nemških padlih s
sprevodom po Kranju.

Vir: Fotografije hrani Kenny Gérard, Dublin, Irska

Fotografija je odličen dokument za dokazovanje pravilno izvršene rekonstrukcije grobnih polj in za preverjanje okoli tisoč ohranjenih kartic.

Zelo pomembno pa je, da smo z rekonstrukcijo grobov dokazali, da se je ukaz višjega policijskega vodje Rösenerja striktno izvajal in da niti umrlih pripadnikov oboroženih sil niti okupacijske civilne uprave niso vozili v rajh. Bilo je nekaj izjem, ki pa jih lahko preštejemo na prste ene roke.

KAJ SE JE ZGODILO Z NEMŠKIM VOJAŠKIM POKOPALIŠČEM PO DRUGI SVETOVNI VOJNI?

12. junija 1945 je Zoran Polič, minister za notranje zadeve Narodne vlade Slovenije, tj. Kidričeve vlade, ukazal:

»Vsem Okrožnim NOO (štev. 334/45)

Naša naloga je danes, da čimpreje zaelimo težke rane preteklosti, da čimpreje odstranimo vse, kar spominja na fašistično okupacijo v naši deželi, in da predvsem čimpreje odstranimo sledove okupatorskih zločincev in domačih izdajalcev.

Zato je izdalo zvezno ministrstvo za notranje zadeve 18. V. 1945 nalog, po katerem morajo NOO ukreniti vse potrebno, da se takoj odstranijo (zravnajo z zemljo) vsa pokopališča kakor tudi posamezni grobovi okupatorjev in domačih izdajalcev in tako izbriše vsaka sled za njimi. Partizanskim grobovom pa morajo posvetiti NOO odbori vso potrebno skrb in nego, da bodo resnično postali spomeniki hvaležnosti našim največjim junakom. NOO morajo ljudstvu razložiti, zakaj moramo odstraniti grobove okupatorja in domačih izdajalcev.

Obvestite nas, kaj ste ukrenili glede odstranitve grobov in kakšen odmev ima odstranitev pri ljudstvu.

Smrt fašizmu – svobodo narodu!«

Ali se je res tudi v Kranju takoj odstranilo vsa znamenja z grobov ali ne, še ne vemo. Imamo izjave, da so stali še kar nekaj let (morda samo ponekod), potem pa so jih odstranili, ko so začeli ta grobna polja oddajati za pogrebe prebivalcem Kranja.

Pri večini oddanih grobov je postopek potekal tako: najprej so odstranili znamenje na grobu, izkopali jamo, izgrebli posmrtno ostanke pokopanega pripadnika okupatorja in jih zložili zraven

Pokopališče nemških vojakov v Kranju danes

Foto: Barbara Kalan in Mateja Likozar

groba. Jamo so toliko poglobili, da so potem, ko so položili v grob posmrtno ostanke pokopanega pripadnika okupatorja in jih zasuli z zemljo, imeli po predpisih izkopano globino groba. Po osamosvojitvi Slovenije je nemška zveza za oskrbo vojnih grobov leta 1992 začela načrtovati obnovo pokopališča. Leta 1993 so dobili dovoljenje za dela, vendar se je zaradi nerazumnega nasprotovanja kranjskega župana Vitomirja Grosa obnova dejansko začela šele leta 1998. Po nemških podatkih je bilo prekopanih 412 oseb, niso pa mogli prekopati oz. so našli le nepopolne posmrtno ostanke 798 oseb. Skupaj torej 1210. Pokopališče so posvetili 30. maja 1999.

Pogreb dvanajstih orožnikov, padlih v Jesenovcu pri
Železnikih 31. marca 1943

Pogreb padlih v Kočevju decembra 1943

Vir: Muzej novejšje zgodovine Slovenije

Kartei-Nr. _____ (Fachpartei) Schutzpolizei (Polizeireserve)

(Familien- u. Vorname): **Schrbruch Erich**
(Letzter Dienstgrad): **Wachtm.d.Sch.d.Res.**

Geburtsort u. -ort: **15.11.01 Herne**
Todesort u. -ort: **10.12.43 Gottschee**
Letzte Dienststelle: **2./I.-H.-Pol.Rgt.19**

Lichtbild (hier anheften)

Namen u. Wohnort der Hinterbliebenen: Ehefrau: **Elisabeth Schrbruch, geb. Aichberger, geb. 14.6.02 in Würzburg, wohnt München 13, Adelsheiderstr. 4/1.**

KX 140

Kartei-Nr. _____ (Fachpartei) Schutzpolizei

(Familien- u. Vorname): **Schiesel Johann**
(Letzter Dienstgrad): **Rev.Oberwachm.d.Schutzpolizei**

Geburtsort u. -ort: **9.7.1910 in Pritzbach**
Todesort u. -ort: **24.3.1944 in St.Partin/Puechsteinthal**
Letzte Dienststelle: **Pol.Verw. - Kdo.d.SchP. - München**

Lichtbild (hier anheften)

Namen u. Wohnort der Hinterbliebenen: Eltern: **Georg und Anna Schiesel, wohnhaft in Pritzbach, Bismarck-Str.9.**

KX 140

Kartei-Nr. _____ (Fachpartei) Schutzpolizei (Polizeireserve)

(Familien- u. Vorname): **Rupp Josef**
(Letzter Dienstgrad): **Wachtm.d.SchP.d.Res.**

Geburtsort u. -ort: **27.6.02 München**
Todesort u. -ort: **10.12.43 Gottschee/Italien**
Letzte Dienststelle: **I./H.-Pol.19**

Lichtbild (hier anheften)

Namen u. Wohnort der Hinterbliebenen: Ehefrau: **Kressena Rupp, geb. Deger, geb. 19.9.04 in Oberndorf, Ldkrs.Dachau, wohnt München 13, Türkenstr.60/1-Rgb.**

KX 140

Kartei-Nr. _____ (Fachpartei) Schutzpolizei (Polizeireserve)

(Familien- u. Vorname): **Preisl Otto**
(Letzter Dienstgrad): **Wachtm.d.Schutzpol.d.Reserve**

Geburtsort u. -ort: **22.4.02 in München**
Todesort u. -ort: **5.6.43 bei Oradek, südwestl. Litau (Russl.)**
Letzte Dienststelle: **10./H.-Pol. 19**

Lichtbild (hier anheften)

Namen u. Wohnort der Hinterbliebenen: Eltern: **Preisl Dominik, verh. Friseurmeister, geb. 1.3.74 in Heitingen, wohnt München 22, Thierreistr.23/0.**

KX 140

Kartei-Nr. _____ (Fachpartei) Schutzpolizei (Polizeireserve)

(Familien- u. Vorname): **Hüller Michael**
(Letzter Dienstgrad): **Wachmeister 3.SchP.d.Res.**

Geburtsort u. -ort: **15. April 1905, München**
Todesort u. -ort: **9. Januar 1944, Jurecha**
Letzte Dienststelle: **9-Dem.-Detl.3 (mot.) - Lehrkompanie**

Lichtbild (hier anheften)

Namen u. Wohnort der Hinterbliebenen: Ehefrau: **Barbara Müller, geb. Huber, geb. 2.7.12 in Reising, Ldkrs.Erding, München 42, Goslerstr.4, wohnhaft.**

KX 140

Kartei-Nr. _____ (Fachpartei) Schutzpolizei (Polizeireserve)

(Familien- u. Vorname): **Glas Georg**
(Letzter Dienstgrad): **Wachtm.d.Sch.d.Res.**

Geburtsort u. -ort: **27.7.1902 in München**
Todesort u. -ort: **5.6.1943 Oradek, Pst 663 (Oberkrain)**
Letzte Dienststelle: **III./H.-Pol. 19**

Lichtbild (hier anheften)

Namen u. Wohnort der Hinterbliebenen: Ehefrau: **Anna Margaretha Glas, geb. Henker, geb. 08.5.1917 in Eimberg, München 6, Weisenburgerplatz 2/I wohnhaft.**

KX 140

Kartei-Nr. _____ (Fachpartei) Schutzpolizei

(Familien- u. Vorname): **Dombascher Karl**
(Letzter Dienstgrad): **Zugwachm.d.Schutzpolizei**

Geburtsort u. -ort: **21.6.1917 in Hirschach Kra.Fkr.**
Todesort u. -ort: **11.12.1943 in Gottschee/Italien**
Letzte Dienststelle: **Pol.Verw.-Kdo.d.SchP.-München**

Lichtbild (hier anheften)

Namen u. Wohnort der Hinterbliebenen: Eltern: **Johann und Sabette Dörner, geb. Dombascher, in Hirschach Kra.Fkr.10**

KX 140

Kartei-Nr. _____ (Fachpartei) Schutzpolizei

(Familien- u. Vorname): **Bauer Josef**
(Letzter Dienstgrad): **Hauptmann d.Schutzpolizei**

Geburtsort u. -ort: **28.04.1910 in Seemühlgen**
Todesort u. -ort: **30.12.1943 bei Kerschbühlern/Oberkrain**
Letzte Dienststelle: **Pol.Verw. - Kdo.d.SchP. - München**

Lichtbild (hier anheften)

Namen u. Wohnort der Hinterbliebenen: Ehefrau: **Hilke Baur, München 25, Dietmannsallerpl.1/0, 2.Tv. Kirschbühlgen, Ldkr.Kerschbühlgen, Hauptstr.10/1 Kerschbühlgen wohnhaft.**

KX 140

Nekaj osebnih kartonov pokopanih v Kranju

Vir: Staatsarchiv München

ZEMLJEVID

*Boji Cankarjevega
bataljona*

UGOTAVLJANJE ŠTEVILA PADLIH PRIPADNIKOV OKUPACIJSKIH SIL IN PARTIZANOV

Darko Cafuta

Cankarjev bataljon (naprej: CB) je bil ustanovljen 5. avgusta 1941, razformiran (razdeljen na skupine) 14. januarja 1942. Cankarjev bataljon je bil izredno uspešna enota. Razmerje padlih pripadnikov okupacijskih sil proti padlim partizanom je izredno visoko v škodo okupacijskih sil.

Seveda pa je treba upoštevati, da se je v času obstoja Cankarjevega bataljona zgodila poljanska vstaja in Cankarjev bataljon se je povečal. Pred poljansko vstajo je štel 60 borcev, med vstajo se je povečal na okoli 600 slabo oboroženih borcev. V Dražgoše je prispelo le še okoli 200 borcev. Zaradi tako povečanega Cankarjevega bataljona je bil sploh mogoč tak boj v Poljanski dolini in na Poljanskem hribovju ter kasneje v Dražgošah. V tem razmerju pa ne upoštevamo civilnih žrtev zaradi poljanske vstaje in dražgoške bitke.

METODOLOGIJA UGOTAVLJANJA ŠTEVILA PADLIH PRIPADNIKOV OKUPACIJSKIH OBOROŽENIH SIL

V slovenski historiografiji je bila pravilna pot do ugotavljanja števila padlih pripadnikov nemškega okupatorja utemeljena že zelo zgodaj, pa se iz neznanega vzroka k tej raziskavi ni pristopilo. Metodologijo za raziskavo padlih je v daljnem letu 1956 predlagal Metod Mikuž¹: »Če bi se Nemci držali načela, kot je veljal v rajhu, da je treba vsakega mrliča vpisati v mrliško knjigo tiste občine, na katere območju je umrl, bi stvar ne bila tako komplicirana. Pri določanju pokopanih vojakov iz Dražgoš pa je stvar nejasna pri vprašanju, koliko in katere so pokopali v Kranju in kje so vpisani v mrliške knjige.«²

Vendar zgodovinarji in drugi niso pobrskali po mrliških knjigah, ki jih je vodila okupacijska civilna oblast. Pa je bilo splošno znano, da so nekatere mrliške knjige iz vojne ohranjene.

Ivan Jan je to metodo uporabil le za padle v Rovtu, za preostale boje pa ne. Le za Dražgoše je to metodologijo uporabil Tone Ferenc.

1/ Pregled razvoja NOB u Sloveniji, I. Beograd 1956. Metod Mikuž je prvi v Jugoslaviji ustanovil stolico za zgodovino NOB oz. zgodovino druge svetovne vojne in tam začel predavati že leta 1947.

2/ Citirano po slovenski izdaji knjige iz leta 1960.

PODROBEN PREGLED UGOTAVLJANJA ŠTEVILA MRTVIH V SPOPADIH CB

Zaradi omejenega obsega prispevka ne moremo objaviti celotne raziskave o številu padlih pripadnikov oboroženih okupacijskih sil niti za boje Cankarjevega bataljona. Podrobna študija bo objavljena pozneje.

Opozarjamo le na nekatere zapise o številu padlih nemških pripadnikov oboroženih sil, ki pač najbolj odstopajo od resničnega števila padlih. Dokumentiramo tudi proces, kako se je zmanjševalo število padlih pripadnikov nemških sil v objavah in knjigah skozi desetletja.³

3/ Obravnavamo spopade Cankarjevega bataljona od 5. avgusta 1941 do 14. januarja 1942. Obravnavamo izključno oborožene pripadnike okupacijskih sil in partizanov!

I. SPOPAD NA RŽENOVEM ROBU/KOTLIČU (ZDAJ PARTIZANSKI VRH) 8. AVGUSTA 1941

Prvič se CB zaplete v spopad z delom 181. Rezervnega policijskega bataljona (naprej RPB) na Kotliču:

3 padli partizani

1 padli policist

1 ranjeni policist

Ivan Jan - Srečko je leta 1953 v knjigi Med gorenjskimi partizani zapisal, da je bil to prvi večji spopad gorenjskih partizanov in da je v njem padlo »nad 30 Nemcev«, izmed partizanov CB pa Lojze Žvan, Andrej Komar in Pavle Koren.

Dileme o številu padlih je končal Tone Ferenc leta 1971, ko je objavil članek Okupatorjevi dokumenti o hajki na Gorenjskem 8. in 9. avgusta 1941. Navedel je, da je padel policist iz 181. rezervnega policijskega bataljona, nadstražmojster Franz Bruna. Niso ga pokopali v Kranju: »Franz Bruna, nadstražmojster, je bil odpeljan v rojstno deželo in tam pokopan. Njegov zadnji domači naslov je bil: Lobachsiedlung 29, Innsbruck. Rodil se je na Dunaju 30. 10. 1906, po poklicu je bil frizer. Padel je 8. 8. 1941 ob 10.20 uri na Jelovici.«⁴

Poudariti moramo, da okupacijske oblasti na začetku okupacije še niso imele urejeno, kako bodo ravnale s padlimi. Za začetek so jih vozili še v rajh, že prve žrtve v oktobru 1941 (štirje Lu-

4/ Arhiv Republike Slovenije, AS 1604, dež. svetnik Kranj, t. e. 915.

ksemburžani) pa so že pokopane na pokopališču v Kranju. To je potem postalo pravilo, ki ga ni bilo mogoče obiti na enostaven način. Izjema so bili slovenski pripadniki orožništva, ki so jih lahko pokopali na domačih pokopališčih.

2. SPOPAD V BLIŽINI MOHORJA, 9. DECEMBRA 1941

Patrulja policistov je prišla skoraj do tabora pri Mohorju. CB je pripravil zasedo v bližini tabora:

2 ranjena partizana

2 ranjena policista

3. SPOPAD PRI ROVTU, 12. DECEMBRA 1941

CB je pripravil zasedo pri Debelaku v vasi Rovt:

3 mrtvi partizani

1 lažje ranjen partizan

45 mrtvih

4 ranjeni policisti 2. voda 2. čete 18RPB

Ivan Jan je v knjigi Vrh v Dražgošah objavil seznam padlih na obeh straneh v spopadu pri Rovtu.

V tem spopadu je padlo največ pripadnikov okupacijskih oboroženih sil v enem spopadu na Gorenjskem (45 padlih). Pri ugotavljanju števila padlih so leta 2001 iskali padle po mrliški knjigi. Naveden je napačen policist, ki naj bi padel v Rovtu 12. decembra 1941. Ta napaka se ponavlja v vseh kasnejših objavah različnih avtorjev, tudi v doktoratu, ki obravnava to bitko.

Vendar policist Josef Hosp ni padel v Rovtu, ampak 20. julija 1942 v Praprotnem.

V boju pri Rovtu je bilo tudi pet ranjenih policistov in odpeljali so jih v bolnišnico na Golnik, takratno civilno in vojaško bolnišnico za Gorenjsko. Tam je ranjeni Johann Altreiter, kot je vpisano v mrliški knjigi, podlegel ranam 13. decembra 1941 ob 22.30.

Fotografije padlih 12. decem-
bra 1941 v Rovtu in njihovega
pogreba

Del nemških padlih
v Dražgošah

Grob Friedricha Heima, padlega
v bojih s Cankarjevim bataljonom
27. decembra 1941

Vseh 45 padlih policistov je bilo 17. decembra 1941 pokopanih na pokopališču v Kranju. Pri pogrebu je bil navzoč tudi generallajtnant Schreyer, poveljnik novoustanovljenega štaba »Jugovzhod«. Od pokopanih je bil Anton Weigl z Dunaja 19. januarja 1942 na željo vdove ekshumiran in pokopan na pokopališču na Dunaju. Vdova je morala za to pridobiti dovoljenje Ministrstva za notranje zadeve tretjega rajha.

4. POLJANSKA VSTAJA: PASJA RAVEN, POLHOVEC, VALTERSKI VRH, BUKOV VRH, SKOBEL OD 24. DO 27. DECEMBRA 1941

Policijski bataljoni sledijo CB po poljanskih vrhovih:

8

(po drugih podatkih 10) mrtvih partizanov

23

mrtvih pripadnikov okupacijskih sil (93. RPB: 13 mrtvih, 10 ranjenih; 325. RPB: trije mrtvi; 44. RPB: dva mrtva; 181. RPB: en mrtev; SS pehotni nadomestni bataljon Westland: pet mrtvih)

CB se je po boju pri Rovtu umaknil v Poljansko dolino in ponoči prešel cesto skozi Poljansko dolino pri Srednji vasi ter prispel do vasi Vinharje. Naslednji dan se je prestavil na Polhovec in tam so se mu pridružili ostanki Kamniškega bataljona, Kranjske čete in uporni Poljanci. Za te boje do zdaj še ni bilo podrobno raziskano število padlih na okupatorjevi strani.

CB je izvajal akcije v okolici od 16. decembra 1941 (Črni Vrh, Poljane, Trebija in Hotavlje). Mrtvih v teh akcijah ni bilo na nobeni strani. 18. decembra se je CB premaknil v vasi Poljanske doline in mobiliziral novince (v decembru se je CB priključilo okoli 290 borcev). Tako naj bi imel CB okoli 400 borcev, približno 100 naj bi jih bilo neoboroženih, imeli pa naj bi tudi okoli 30 strojnic.

24. decembra 1941 je CB porušil mostove in postavil zasede od Loga do Poljan. Tistega dne je bil ob pol sedmih kratek spopad med CB in 2. četo 44. RPB pri Gorenji vasi. Policijski desetar Schuhmann je bil huje ranjen, prepeljan je bil v bolnišnico na Golnik in je tam umrl ob 19.45. Pokopan je bil na po-

5/ Dražgoška bitka, 1975.

kopališču v Kranju.

Jan piše,⁵ da je komandant nemške posadke v Poljanah padel že v dopoldanskih urah 25. decembra, po podatkih domačinov pa naj bi padlo tudi okoli 40 do 60 Nemcev, na cesti naj bi bila razbita dva kamiona in osebni avtomobil. V akciji je padel en partizan. Na pokopališču v Kranju je bil pokopan samo Johann Robert Hans Ledig iz 2. čete 44. RPB, ki je bil ranjen 25. decembra v Poljanah in je tam tudi umrl. Podatek o številu padlih, ki so ga Janu navedli domačini, torej ne drži.

26. decembra je v bolnišnici v Ljubljani na italijanskem okupacijskem območju umrl Franz Graf iz 3. čete 325. RPB. Nimamo še podatkov, kdaj je bil ranjen, toda v bolnišnico Ljubljana so ga prepeljali po italijanskem okupacijskem območju. Pokopan je v Kranju.

Po bojih v Poljanah se je CB umaknil na območje Polhovca, Valterskega Vrha, Bukovega Vrha in Skobla pod Pasjo ravnijo. Nemške enote, ki so jih pripravili za boj s partizani, so bile: 44., 93., 181. in 325 RPB, 322. bataljon deželnih strelcev ter SS pehotni nadomestni bataljon Westland, ki so delovali že kot del akcijskega štaba »Jugovzhod«; tega je ukazal ustanoviti Heinrich Himmler, da uniči partizanstvo na Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem.

Nemške sile so začele napad 27. decembra 1941 zjutraj. Jan nava-ja, da so »na Bukovem Vrhu izgubili Nemci okoli 15 mož. Tam je napadal 93. RPB, ki je imel samo pod Skoblom 13 mrtvih, kot po nemških dokumentih navaja dr. Tone Ferenc«.⁶

Res je imela 1. četa 93. RPB 27. decembra na območju Skobla 11 mrtvih in 10 ranjenih. Vsi ranjeni so bili prepeljani v bolnišnico na Golnik, kjer sta dva umrla 28. decembra. To potrjuje bataljonov ukaz št. 1 z dne 1. januarja 1942, na katerem je vpisano vseh 13 mrtvih 93. RPB. Vsi so bili pokopani na pokopališču v Kranju.

Jan še nadalje citira Ferenca: »Veliko žrtev je ta dan utrpel tudi SS nadomestni bataljon Westland. Ta je napadal pri Ostrožu (920 m), ki se dviga vzhodno od Skobla in Bukovega Vrha.« Teh »veliko žrtev« bataljona Westland iz Celovca je dr. Ferenc v članku jasno zapisal na podlagi nemških dokumentov: bilo je pet mrtvih in štirje ranjeni in nič več.⁷ Ferenc ima v članku med padlimi še nekega kmeta iz Bodovelj, ki je moral četi bataljona Westland kazati pot. Na kranjskem pokopališču so pokopa-

6/ Dražgoška bitka, 1975

7/ Tone Ferenc: Množična vstaja na Gorenjskem decembra 1941. Borec, št. 12, 1971.

ni Johann Deutekorn, Heinrich Hendriks, Gerd Hillinghaus in Anton Jakobsen. Kje je pokopana peta žrtev, ne vemo.

Na Črnem Vrhu je napadal tudi 325. RPB in imel dve žrtvi, ki sta obe pokopani na pokopališču v Kranju: Karl Wunsch iz sanitetnega oddelka in Josef Evers iz 2. čete. 27. decembra 1941 je v bojih s CB sodelovala tudi 3. četa 181. RPB in imela v hribih nad Poljanami in Logom enega mrtvega: Maximiliana Danzlehnerja, ki je bil tudi pokopan na pokopališču v Kranju.

CB je imel od 24. do 26. decembra 1941 šest mrtvih in sedem ranjenih. 27. decembra 1941 so padli Jože Koruza iz Kranja, Janez Mlakar iz Šenčurja, Ivan Šubic iz Poljan, Ciril Demšar iz Hotovlje, Miha Pušavec iz Vogelj in Vinko Dolenc iz Praprotna.

Jan je leta 2001 ocenil: »Če se po najhujših obrambnih bojih ne bi kmalu znočilo, bi Cankarjev bataljon še isti dan razbili, kajti Nemci so angažirali preko 2000 mož. Cankarjev bataljon pa se je zaradi odhodov upornikov domov zmanjšal na okoli 260 borcev.«⁸

Po vojni so visoki voditelji oboroženega upora na Gorenjskem navajali pretirano število sovražnih izgub, čeprav bi se partizani, ki so sodelovali v bitkah, lahko pogovorili med seboj.

Tomo Brejc, leta 1941 član pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko, je v članku Začetek in razvoj vstaje na Gorenjskem⁹ za bitko v Poljanski dolini zapisal, da je »v noči od 24. na 25. december 1941 na bojišču obležalo 50 mrtvih in 70 ranjenih Nemcev. Drugi dan, 27. decembra, so Nemci še z večjimi silami napadli enote bataljona, in sicer na vrhovih Pasje ravni in Polhovca. Tudi tokrat so se morali umakniti. Imeli so kakih 150 mrtvih in ranjenih.«

Torej naj bi v teh bitkah v času poljanske vstaje padlo »kakih 200 Nemcev«. Resnično pa je bilo mrtvih 23 pripadnikov okupacijskih sil, torej je Brejc podeseteril nemške izgube.

CB se je v noči s 27. na 28. december 1941 umaknil z območja bojev v smeri Škofje Loke in pri Šefertu preko mostu prečkal Soro, ne da bi jih Nemci zasledili, in se ustavil za Lubnikom. Naslednjo noč je nadaljeval pot proti Sv. Mohorju, kjer je bilo začasno postajališče. Na Sv. Mohor je prišlo le še okoli 200 borcev. V noči na 31. december je glavnina CB odšla proti Dražgošam, preostali del bataljona pa je prispel v Dražgoše v treh skupinah, vendar so se vsi zbrali na novega leta dan. Odločeno je bilo, da bodo v Dražgošah sprejeli frontalni spopad z nemškimi oboroženimi silami.

8/ V monografiji o Cankarjevem bataljonu, 2001.

9/ Vstaja jugoslovanskih narodov 1941, Ljubljana 1965.

5. DRAŽGOŠKA BITKA OD 9. DO 11. JANUARJA 1942

CB se je 31. decembra 1941 umaknil v Dražgoše. Odločil se je za frontalni spopad. Fronta je bila dolga okoli tri kilometre:

9 mrtvih partizanov

28 mrtvih pripadnikov okupacijskih sil

Dražgoško bitko tukaj obravnavamo zelo podrobno, ker so število padlih na okupatorjevi strani ocenjevali na od 300 pa celo na več kot 1000.

Prvi dan spopada v Dražgošah je bil 9. januarja 1942, boj je trajal tri dni, do 11. januarja, potem pa so Nemci obrambno črto prebili in do noči zasedli Jelenšče.

Sledila je odločitev za hitro zapuščanje Dražgoš v noči z 11. na 12. januar v smeri Jelovice. Nemške sile izhoda proti Jelovici niso zaprle, tako da se je CB umaknil brez žrtev z nekaterimi vaščani Dražgoš. Bilo je več kot pol metra snega, temperatura pa je padla pod minus 20 stopinj Celzija.

Različni pisci se vseskozi prepirajo o tem, kako je potekal boj v teh treh dneh in koliko padlih je bilo na okupatorjevi strani. Vzrok za to je bilo pomanjkanje verodostojnih virov, s pomočjo izjav vpletenih pa se tudi ni dalo priti do sklepov.

Zdaj je na razpolago dovolj virov, treba jih je le zložiti v mozaik, in tako se lahko prebijemo do resničnega poteka bojev in števila padlih na obeh straneh.

Tone Ferenc je leta 1977 prvič pisal o »novem« število padlih pripadnikov okupatorskih sil.¹⁰ Vendar so mnogi dvomili o pravilnosti podatkov v nemških dokumentih in ponujali drugačna mnenja z različnimi možnostmi prevoza mrtvih v Gradec ali Celovec v Avstriji. Večina partizanskih piscev ni sprejela tako nizkega števila padlih napadalcev na Dražgoše.

Leta 1985 je Ferenc objavil članek Manj evforično in bolj kritično do Dražgoš v Gorenjskem glasu: »Sodim, da lahko že bolj kritično in manj evforično obravnavamo ta dogodek. Po vojni se je, iz ne vem kakšnih razlogov, zelo pretiravalo z izgubami na nemški strani. To so bile številke preko 1000, preko 500 itd. Prepričan pa sem, da je 26 oz. 27 padlih nemških policistov 9.

10/ Dva nemška policijska generala pred Dražgošami, Borec, XXIX/1977, št. 2, str. 11–123.

11/ Članek je bil ponatisnjen tudi v knjigi Satan, njegovo delo in smrt, Ljubljana 1979.

in 11. januarja 1942, nato pokopanih na kranjskem nemškem vojaškem pokopališču, stvaren podatek.

Vztrajam tudi pri podatku, da so bili pehotni boji prvi in tretji dan dražgoške bitke, o čemer pričata partizanski vir in dejstvo, da med 26 padlimi Nemci ni nobenega iz 10. januarja 1942.«

Gornje Ferencëve trditve lahko preverimo v opombi št. 18 v njegovem članku Dva nemška policijska generala pred Dražgošami iz leta 1977.¹¹ Ferenc se je poskušal na vse načine dokopati do gradiva, ki ga je zasegla Uprava državne varnosti in je pozneje prešlo v hranjenje na Republiški sekretariat za notranje zadeve. Najprej je skušal pridobiti dovoljenje za svoje raziskave, potem za hrambo tega gradiva na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

Tako je izkoristil tudi knjigo pokopanih na kranjskem nemškem vojaškem pokopališču. S podatki iz nje je dokazal, da so bile dotedanje ocene o izgubah na strani okupatorja zelo pretirane. Najprej si poglejmo njegove ugotovitve.

ŠTEVILO POKOPANIH PRIPADNIKOV OKUPACIJSKIH SIL NA KRANJSKEM POKOPALIŠČU, KI SO SODELOVALI V DRAŽGOŠKI BITKI OD 9. DO 11. JANUARJA 1942

Če se strogo držimo termina dražgoške bitke, ki je trajala od 9. do 11. januarja 1942, potem je bilo na kranjskem pokopališču pokopanih 27 pripadnikov nemških okupacijskih sil, ki so sodelovali v bitki za Dražgoše.

Sedemindvajseti je bil pripadnik gestapa Otto Joseph, za katerega pa je bilo v »pokopališki knjigi« napísano, da je padel/umrl v Šentvidu pri Ljubljani, zaradi česar Ferenc ni mogel dokončno odločiti. V resnici je gestapovec Joseph padel na območju dražgoške bitke, saj je bil mrliški list izdan v občini Selca.

Postavlja pa se vprašanje, ali je knjiga pokopanih zadosten vir za dokončno potrditev števila padlih napadalcev.

V »knjigi in poročilu štaba 93. RPB imamo na voljo tudi enote padlih pripadnikov okupacijskih sil. Število padlih, ki ga navaja Ferenc po enotah, je popolnoma natančno.

ŠTEVILO PADLIH PRIPADNIKOV OKUPACIJSKIH SIL PO DNEVIH

Ferenc je ugotovil, da sta navedena le dva dneva smrti: 9. in 11. januar 1942. Na podlagi te ugotovitve je sklenil, da 10. januarja

Še neobjavljene fotografije gorečih Dražgoš
15. januarja 1942

Vir: fotografije hrani Daniel Popielas, Welzow,
Nemčija

Še neobjavljene fotografije nemških enot, ki plenijo v
Dražgošah 15. januarja 1942

Vir: fotografije hrani Daniel Popielas, Welzow,
Nemčija

Wandzeitung

Eine wichtige Feststellung

Der Gauleiter hat die Bevölkerung Südkärntens aufgefordert bei der Vernichtung der bolschewistischen Banditen mitzuhelfen und deren Aufenthalt den deutschen Sicherheitsbehörden zu melden.

Diesem Rufe sind viele gefolgt, aber nicht die Einwohner aus der Gegend von Draschgosche. Seit über 14 Tagen hielt sich dort eine grössere Abteilung Banditen auf, ohne dass die Bevölkerung Meldung erstattete. Dadurch sind diese Menschen mitschuldig geworden und verfallen dem Gesetz.

Durch den Einsatz deutscher Kräfte mit **schweren Waffen** wurde das feste Lager der Banditen mit dem Dorf Draschgosche vernichtet. Ein grosser Teil der Bolschewisten ist getötet, ein Teil mit der Einwohnerschaft des Dorfes in die Berge geflüchtet.

Dies ist ein neuerliches Verbrechen.

Die Flüchtlinge sind dem Frost und Hunger ausgeliefert.

Die deutsche Polizei verfolgt sie und jeder, der mitgehalten hat, muss mit seinem Tode rechnen. Die zurückgebliebenen frierenden Frauen und Kinder von Draschgosche wurden in ein Lager gebracht. Das Dorf ist restlos verbrannt.

In jedem weiteren Falle wird unerbittlich vorgegangen.

Südkärntner, wo die Banden auftauchen, bringen sie Tod und Verderben über die Einwohner.

Wendet Euch gegen jene, welche die restlose Befriedung des Landes zu verhindern suchen.

Wer mit uns ist, geht in eine sichere Zukunft!

Wer gegen uns arbeitet, kommt ins Elend!

Stenski časopis

Važna ugotovitev

Gauleiter je pozval prebivalstvo pokrajine Südkärnten naj pomaga pri zasledovanju boljševiških tolpe in naj javi nemškimi varnostnim oblastem kraje, kjer se le-te zadržujejo.

Temu njegovemu pozivu se je večina prebivalstva odzvala, razen prebivalstva z vasi Draschgösche in njene okolice. V bližini te vasice se je že 14 dni skrival oddelek banditov, ne da bi nam prebivalstvo o tem kaj javilo. Ti prebivalci so s tem sokrivi in bodo odgovarjali pred zakonom.

Nemške sile so morale s **težkim orožjem** uničiti utrjeno taborišče teh banditov, kakor tudi vas samo. Pobit je večji del boljševistov, mal del pa je z vaščani vred pobegnil v gozdove.

To je nov zločin!

Begunci so izpostavljeni mrazu in lakoti.

Nemško orožništvo jih zasleduje in vsakdo, ki jim je pomagal, mora računati s svojo smrtjo. Zmrzujoče žene in otroci z vasi Draschgösche, ki so ostali, so sedaj nastanjeni v nekem taborišču. Vas je popolnoma zgorela.

V sličnih slučajih se bo neizprosno postopalo.

Prebivalci pokrajine Südkärnten, kjerkoli se tolpe pojavijo, prinašajo smrt in pogubo.

Borite se proti onim, ki nočejo miru v deželi.

Kdor gre z nami, gre varni bodočnosti nasproti!

Kdor je proti nam, bo pogubljen!

3/1.

Plakat o uničenju
Dražgoš

1942 boji niso potekali.

V knjigi sta res navedena samo ta dva datuma smrti. Vendar bomo k raziskavi pritegnili še podatke iz bolnišnice na Golniku, kamor so vozili ranjene pripadnike okupacijskih oboroženih sil.

V času dražgoške bitke je bilo na Golnik pripeljanih 45 pripadnikov okupacijskih sil. Od tega jih je pet na Golniku umrlo, zadnji od njih 15. januarja 1942.

Za vse pripeljane ranjence nimamo podatkov, kdaj so bili ranjeni, da pa se sklepati po datumu dovoza na Golnik.

Uporabili bomo le podatke za ranjence, pri katerih je naveden datum, kdaj so bili ranjeni:

9. januar 1942: najmanj 17 ranjenih, eden od njih je umrl
10. januarja 1942;

10. januar 1942: najmanj 15 ranjenih, od teh so umrli trije;

11. januar 1942: najmanj štirje ranjeni.

Za devet ranjencev na Golniku ni točnega zapisa, kdaj so bili ranjeni. Vendar je za nas pomembna ugotovitev, da je bitka potekala tudi 10. januarja. Samo po dnevu smrti ne moremo trditi, da 10. januarja boj ni bilo.

KRAJ SMRTI PADLIH PRIPADNIKOV OKUPACIJSKIH SIL V DRAŽGOŠKI BITKI

Dr. Ferenc navaja, da so kot kraj smrti »največkrat navedene Dražgoše, tudi Dražgoše zahod, Jelenšče. Tudi kraj »Ichnez« (kot se težko razbere iz nečitljivega rokopisa)«. Ta kraj »Ichnez« so tudi Jelenšče.

KATERE ENOTE SO NAPADALE DRAŽGOŠE IN KOLIKO ŽRTEV SO IMELE?

93. RPB je imel 12 padlih, 325. RPB pet, 44. RPB šest in 171. RPB tri.

Potrditev, da so v napadu na Dražgoše sodelovali res samo ti bataljoni redarstvene policije, dobimo v navodilu, katerim policistom posameznih enot se štejejo dnevi bitke za Dražgoše za »bojne dneve«. Se pravi, samo 44., 93. in 171. RPB. Zakaj je izpadel s spiska 325. RPB, ne vemo.

Potrditev smo na novo našli tudi v vojnem dnevniku 93. RPB, ki je zdaj dosegljiv. Pripadniki tega bataljona so se udeležili pogreba

12 kameradov 16. januarja 1942 ob 9. uri.

V dnevniku so zapisane tudi vse zgoraj navedene enote, dodatno pa še vermaht, policijski smučarski oddelek in varnostna policija. Ohranjen pa je tudi vojni dnevnik za 2. četo 171. RPB, ki nam potrdi število padlih iz te čete, pripelje pa nas do novega padlega policista, ki je bil ranjen v bitki za Dražgoše in umrl v bolnišnici na Dunaju 19. marca 1942. To je Karl Plössl, ranjen 9. januarja. »Novo« število padlih napadalcev na Dražgoše od 9. do 11. januarja 1942 je torej 28 in nič več.

Odrpta je še možnost, da bi padel kakšen pripadnik vermahta, ki je tudi sodeloval v akciji, vendar predvsem pri obkoljevanju območja. V napadu so sodelovali še pripadniki artilerije, ki so tudi prihajali v domet partizanskega orožja. Artilerijske enote vermahta niso bile locirane na Gorenjskem, tako da bi lahko svoje mrtve odpeljale na Koroško oz. Štajersko.

Na žalost dnevnikov teh enot nimamo, da bi lahko ugotovili njihove izgube v treh dneh bitke za Dražgoše. Ni pa velike verjetnosti, da bi to lahko pomenilo večje število mrtvih, morda enega ali dva. Tudi policijske enote iz Gorenjske, ki so se borile na Štajerskem ali Dolenjskem, so svoje mrtve pripeljale na pokopališče v Kranj.

6. MOŠENJSKA PLANINA 13. JANUARJA 1942

CB se je zavaroval na Mošenjski planini proti napadalcem iz radevljiške smeri. Pri spopadu s policijsko smučarsko četo je prišlo do neenakega boja. Partizani so bili v neugodnem položaju v koči na Mošenjski planini in obkoljeni:

12 mrtvih partizanov

4 ranjeni partizani

0 mrtvih

0 ranjenih pripadnikov
smučarskega oddelka
okupacijskih sil

Spomladi 1942 je nemška enota sistematično razstrelila Dražgoše, hišo za hišo, s cerkvijo vred

7. LIPANSKA PLANINA 19. JANUARJA 1942

Okupatorske enote napadejo Prešernovo četo v koči na Lipanski planini 19. januarja 1942. Spopad omenjamo zato, ker je bilo predvideno, da se bo Prešernovi četi priključila močna skupina partizanov iz CB. Do priključitve ni prišlo, prej je Prešernovo četo napadel smučarski oddelek:

4 mrtvi partizani

0 mrtvih

0 ranjenih pripadnikov
smučarskega oddelka
okupacijskih sil

8. VINHARJE PRI MUHU 22. JANUARJA 1942

Skupina CB, ki se je 14. januarja 1942 razformiral oz. razdelil na manjše skupine, se je 22. januarja 1942 spopadla s sovražnikom:

6 mrtvih partizanov

0 okupatorjevih izgub (verjetno)

SKUPNO ŠTEVILO PADLIH V OD 5. AVGUSTA 1941 DO 22. JANUARJA 1942:

Cankarjev bataljon:

35 mrtvih

Okupatorjeve oborožene sile:

94 mrtvih

OFENZIVA ENCIJAN OD AVGUSTA DO OKTOBRA 1942

Marcus Schreiner Božič

18. POLICIJSKI POLK GORSKIH LOVCEV

Leta 1942 je bil vrhunec v boju proti slovenskemu odporniškemu gibanju na Gorenjskem. V avgustu so se začele vojaške operacije, poznane pod imenom encijan, ki so jih dolgo in temeljito pripravljali. Najpomembnejši del enot je bil odred, ki je bil edinstven v nemški policiji – 18. policijski polk gorskih lovcev. Oblikovali so ga poleti 1942 na območju Garmisch-Partenkirchna. V ta namen so združili tri bataljone z zelo različnimi izkušnjami. 302. in 312. policijski bataljon, ki sta bila I. in II. bataljon 18. polka, sta bila prvotno pristojna v Münchnu in Innsbrucku. Njune može so med delovanjem na Norveškem, kjer sta bila do takrat, usposobili za smučanje, tako da sta bila imenovana policijska smučarska bataljona.

325. policijski bataljon, ki je prišel iz Dresdna in je sestavljal III. bataljon, je bil nameščen na Gorenjskem od pomladi 1942 in so ga odpeljali na nadaljnje usposabljanje v gore na območju Garmisch-Partenkirchna. Tam je postal eden izmed najbolj opremljenih policijskih polkov.

Med drugim je dobil tudi policijsko oklepno četo, tovarne živali in je bil tudi skoraj popolnoma motoriziran.¹ Moštvo v polku je bilo med najmlajšimi letniki, ki so služili v policiji in ki so jih vpoklicali na začetku vojne, in to je s podčastniki ter častniki, ki so imeli izkušnje v gorah in smučanju, pomenilo, da je bil polk kot ustvarjen za bojevanje proti partizanom v gorah.

Prvotno je bil polk predviden za posredovanje na Kavkazu, ker pa se je nemška ofenziva tam začela šele konec junija 1942, je bila sprejeta odločitev, da bodo pred tem 18. policijski polk gorskih lovcev uporabili za dokončno uničenje slovenskega uporniškega gibanja.

Heinrich Himmler, ki je bil kot državni vodja SS in načelnik nemške policije pooblaščen za boj proti partizanom, je 25. junija 1942 ukazal operacijo encijan za pomiritev Gorenjske in uničenje odporniškega gibanja, čemur so sledile obsežne priprave.² Od 2. do 4. julija je Gorenjsko obiskal vodja redarstvene policije, najvišji vodja SS in generalpolkovnik policije, Kurt Daluege,

1/ Herman Franz: Gebirgsjäger der Polizei. Polizei-Gebirgsjäger-Regiment 18 und Polizei-Gebirgs-Artillerieabteilung 1942–1945, Bad Nauheim 1963, str. 13–18.

2/ Povelje – Befehl des Kommandostabes des Reichsführers-SS vom 25. 6. 1942 für die Unterdrückung der Bandenbewegung in Oberkrain und Untersteiermark, Hauptstaatsarchiv München, SpkA K 903, Knoblauch Kurt.

3. julija 1942 so se pomembni nemški funkcionarji zbrali na sestanku v Vetrinju na Koroškem. Obravnavali so gradnjo nove kasarne za motorizirano orožništvo v Vetrinju. Z leve: polkovnik Hermann Franz, poveljnik 18. policijskega polka gorskih lovcev; SS skupinski vodja (Gruppenführer) in generalporočnik orožja SS (Waffen SS) Kurt Knoblauch, poveljnik poveljujočega štaba državnega vodje SS (Kommandostab des Reichsführers-SS); Franzov adjutant, podpolkovnik Land; deželni vodja (Gauleiter) Rainer; poveljnik redarstvene policije, general in višji skupinski vodja SS Kurt Daluege; višji vladni svetnik dr. Helmut Hierzegger. Fotografijo je posnel vojni poročevalec Wiesebach 3. julija 1942 med 10.30 in 10.40. Skupina je potem nadaljevala pot na Bled.

3/ Povelje – Sonderbefehl des Befehlshabers der Ordnungspolizei Alpenland, Veldes, den 1. 7. 1942, zum Besuch Dalueges. Arhiv Republike Slovenije, AS 1622, fasc. 17, mapa III.

4/ Povelje – Hauptmannschaftsbefehl Nr. 23 der Gendarmeriehauptmannschaft Krainburg vom 10. 7. 1942, Arhiv Republike Slovenije, AS 1622, Fasc. 5, Mapped VIII.

5/ Povelje – Hauptmannschaftsbefehl Nr. 23 der Gendarmeriehauptmannschaft Krainburg vom 10. 7. 1942, Arhiv Republike Slovenije, AS 1622, Fasc. 5, Mapped VIII.

6/ Dnevnik – Tagebuch des Vorauskommandos des Pol. Geb. Jäg. Rgts., Veldes, den 13. 7. 1942, kopijo hrani M. Schreiner-Božič.

7/ Povelje – Einsatzbefehl Nr. 1 des Pol. Geb. Jäg. Rgt. 18, Krainburg, den 1. 8. 1942, kopijo hrani M. Schreiner Božič.

8/ Franz, Gebirgsjäger, S. 23–25.

9/ Povelje – Einsatzbefehl Nr. 3 des Pol. Geb. Jäg. Rgt. 18, Krainburg, den 10. 8. 1942, kopijo hrani M. Schreiner Božič.

10/ Franz, Gebirgsjäger, str. 27–28

11/ Povelje – Einsatzbefehl Nr. 4 des Pol. Geb. Jäg. Rgt. 18, Krainburg, den 14. 8. 1942, kopijo hrani M. Schreiner Božič.

in se z višjim vodjem SS in policije Erwinom Rösenerjem ter z drugimi komandanti dogovoril o podrobnostih akcije.³

Že nekaj dni kasneje, 10. julija, je komandant zaščitne policije in varnostne službe s sedežem na Bledu odredil, da morajo z uradniki Gestapa okrepiti 16 žandarmerijskih postaj, ki se bodo posvečale boju proti bandam.⁴

15. julija so prispeli tudi pripadniki Hitlerjeve mladine s tečaja v Celovcu, ki naj bi okrepili orožništvo do konca avgusta.⁵

Po prihodu predhodnice policijskih gorskih lovcev 13. julija na Bled se je delovanje polka hitro začelo.⁶ Začelo se je že s prihodom III. bataljona 22. julija 1942. 27. in 29. julija je s štirimi transportnimi vlaki prišel na Gorenjsko še preostanek polka in se nastanil.

Že 1. avgusta je komandant polka, polkovnik zaščitne policije, Hermann Franz, ukazal delovanje na območju Škofja Loka – Selce – Zali Log – Leskovica – Trebija, v katerem naj bi skupaj štirje policijski bataljoni in bataljon deželnih strelcev v dveh dneh na tem območju iskali partizane in jih uničili.⁷

Po polkovni kroniki je 3. avgusta 1942 prišlo do stika s sovražnikom, ni pa naveden uspeh.⁸

Večji uspeh so imeli v akciji, ki so jo začeli 10. avgusta na planoti Jelovica. Polk je izhajal iz tega, da je tam »100–150 mož močna banda«, ki je oborožena s štirimi puškomitraljezi in vsak mož s puško. Dokaj podrobni podatki o »bandi« omogočajo sklep o izdajalcu, opisana so tudi skrivališča za živila in razstrelivo.⁹

Poleg treh bataljonov polka so vključili še tri policijske bataljone, da bi območje zaprli in nato preiskali. Ukazano je bilo, naj vse može, stare več kot 15 let, primejo in predajo varnostni policiji.

V polkovni kroniki je opisan spopad, ki se je začel sredi dneva 11. avgusta in v katerem sta izgubila življenje dva pripadnika polka.¹⁰

Že nekaj dni kasneje, 15. avgusta, se je začela dvodnevna akcija, v kateri naj bi izvidniški oddelki prečesali prostor vzhodno od Kamnika.¹¹ V kroniki je opisan težak teren in izguba več tovornih živali, sicer pa poročajo o neuspešnem posredovanju.¹²

Že 19. avgusta se je začelo delovanje na območju Krvavca in Velike planine, ki je bilo, kakor kaže kronika, prav tako brez uspeha.¹³

Pomembno je, da je bil medtem rezervni II. policijski bataljon 5. policijskega regimenta poslan z Gorenjske v prostor Žalca, Šoštanja in Celja.¹⁴ Očitno tamkajšnje sile niso bile več zadostne. Ko se je 24. avgusta zaključilo tudi angažiranje Hitler-

Erwin Rösener pri Kamniku 18. julija 1942. Tretji
z leve SS skupinski vodja (SS-Standartenführer)
Walter Blume

12/ Franz, Gebirgsjäger, str. 28–30.

13/ Povelje – Einsatzbefehl Nr. 5 des Pol. Geb. Jäg. Rgt. 18, Krainburg, den 18. 8. 1942, Kopijo hrani M. Schreiner Božič.

14/ Povelje – Sonderbefehl des Befehlshabers der Ordnungspolizei Alpenland, Marburg a/ Drau, den 17. 8. 1942, Arhiv Republike Slovenije, AS 1621, Fasc. 92.

15/ Povelje – Der Kommandeur der Gendarmerie bei dem Reichsstatthalter in Kärnten, Befehlsstelle Veldes, 21. 8. 1942. Befehl Nr. 6. kopijo hrani M. Schreiner Božič.

16/ Povelje – Einsatzbefehl Nr. 7 des Pol. Geb. Jäg. Rgt. 18, Krainburg, den 25. 8. 1942, kopijo hrani M. Schreiner Božič.

17/ Franz, Gebirgsjäger, S. 30.

18/ Povelje – Einsatzbefehl Nr. 8 des Pol. Geb. Jäg. Rgt. 18, Krainburg, den 28. 8. 1942, kopijo hrani M. Schreiner Božič.

19/ Franz, Gebirgsjäger, S. 30–31.

20/ Povelje – Der Befehlshaber der Ordnungspolizei Alpenland, Veldes, den 2. 9. 1942, Sonderbefehl, kopijo hrani M. Schreiner Božič.

21/ Einsatzbefehl Nr. 10 des Pol. Geb. Jäg. Rgt. 18, Krainburg, den 7–9. 1942, kopijo hrani M. Schreiner Božič.

jeve mladine, ki je trajalo od konca junija, so bile s tem enote na Gorenjskem znatno oslABLJENE.¹⁵

Hitro so sledile še nadaljnje operacije polka. 25. avgusta je bila na hitro ukazana akcija III. bataljona na Kalce, z izhodiščem v Kamniku. Cilj je bil štab gorenjskih partizanov, ki naj bi bil tam v neki lovski koči. Izid akcije na nemški strani ni dokumentiran.¹⁶ Akcija, v kateri so polku dodelili dodatne sile, ni imela učinka.¹⁷ Sočasno so se 29. avgusta začele priprave za akcijo na nemško-italijanski meji. Italijanske enote so hotele prečesati »z banditi močno okuženo« območje pri Javorjah, nemški gorski lovci pa naj bi zaprli mejo, da bi preprečili pobeg partizanov na nemško ozemlje.¹⁸ Kar je sledilo, je bilo za Nemce veliko razočaranje. Italijani so po več dnevih čakanja končno, po zapisu v polkovni kroniki, prikorakali po cesti proti meji v sproščeni pohodni formaciji. Resnega pregleda hribovitega ozemlja sploh niso opravili, zaradi česar tudi nemška akcija, ki se je začela z veliko zamudo, ni bila uspešna.¹⁹

Poveljnik redarstvene policije je skušal izboljšati uspeh z novimi ukrepi.

2. septembra je nemško oporišče na Jelovici zasedel 19. policijski polk. Poleg njegove 11. čete so vključili tudi dva uradnika izpostave varnostne policije v Radovljici in 20 Slovencev, ki so vsi nosili civilne obleke.²⁰

Nekaj dni kasneje, 8. septembra 1942, je policija prav tam začela drugo veliko akcijo. Nemci so zasledovali dve četi »Fazanovega bataljona« (2. bataljon Gorenjskega odreda), okoli 80 »banditov«, ki jih je vodil petčlanski štab pod vodstvom »Gregorcica« (Jože Gregorčič).²¹ V kroniki so opisani težki boji s partizani, ki se na hribovitem območju niso mogli zoperstaviti policijskim gorskim lovcem in so se umaknili.²² V nemškem poročilu z dne 9. septembra piše: »8. 9. 1942 se je pričela velika akcija 18. polka pol. gor. lov. na Jelovici. Doslej je bilo ustreljenih 20 banditov in 7 ujetih.²³ Plen v orožju in strelivu. Brez lastnih izgub.«²⁴ 12. septembra so to akcijo končali, enote so se vrnile v svoje postojanke.

Že naslednji dan se je začela nova akcija. Ukaz za akcije, ki ga je polk izdal 13. septembra, navaja: »12. 9. 1942 okoli 23.30 je banda okoli 60 mož oropala mlin pri Bregu (2 km sev. zah. od Zg. Dupelj). Danes okoli 6.00 so se banditi pojavili v Žiganji vasi (1 km vzhodno od Brega) in ropali živila. Gre verjetno za

22/ Franz, Gebirgsjäger, S. 32–34.

23/ Na Lipniški planini je padlo 27 partizanov.

24/ Poročilo o položaju – Der Höhere SS- und Polizeiführer Alpenland, Befehlshaber der Ordnungspolizei, Befehlsstelle Veldes, Lage am 9. 9. 1942.

25/ Povelje – Einsatzbefehl Nr. 11 des Pol. Geb. Jäg. Rgt. 18, Krainburg, den 13. 9. 1942, kopijo hrani M. Schreiner Božič.

26/ Franz, Gebirgsjäger, S. 34–37.

27/ Padlo je 22 partizanov, 40 pa jih je bilo ujetih.

28/ Einsatzbefehl Nr. 13 des Pol. Geb. Jäg. Rgt. 18, Krainburg, den 24. 9. 1942, kopijo hrani M. Schreiner Božič.

29/ Franz, Gebirgsjäger, S. 37–38.

30/ Franz, Gebirgsjäger. Poglavje o delovanju na Finskem, str. 39–80, v Grčiji, str. 81–160, in za čas do konca vojne, str. 161–232.

pripadnike storžiške bande (Storzic-Bande). Banda naj bi se ta čas še zadrževala v Udinborštu, da bi se v mraku umaknila proti severu na območje Storžiča.«²⁵

V polkovni kroniki lahko sledimo nadaljnjemu dogajanju z nemškega stališča.²⁶ Kronist, nihče drug kot takratni komandant polka, polkovnik zaščitne policije Franz, opisuje kratke priprave. Po tem je bil Udin boršt ob 17. uri obkoljen in ob 17.40 so se začeli prvi spopadi med policijo in partizani. Po prvih spopadih, v katerih je policija uporabila tudi metalce plamenov, so se 14. septembra nadaljevali boji, v katerih so padli »Perko« (Janez Perko) in večje število partizanov, številni pa so bili ujeti.²⁷

Ena zadnjih akcij policijskih gorskih lovcev na Gorenjskem je bila po 25. septembru na območju Moravč po tem, ko so tam spet poročali o partizanski dejavnosti.²⁸ Omembe vrednih spopadov pa ni bilo več.

Polkovni kronist sklene: »Prebivalstvo se je vidno pomirilo. To so čutile tudi enote v spoštovanju, ki so jim ga izkazovali. V začetku oktobra je bil polk poslan z Gorenjske in z vlakom so se vrnili na svoje območje Garmisch – Reutte – Ehrwald – Leermoos. [...] Poveljnik redarstvene policije na Bledu se je le nerad poslovil od polka.«²⁹

Z današnjega stališča lahko temu stavku le pritrdimo. Polk je v dveh mesecih na Gorenjskem v kratkem času opravil večje število akcij, ki jih nemške enote, ki so bile tu prej nameščene, niso zmogle. Predvsem akcije na Jelovici in v Udin borštu, ki so sledile druga drugi brez presledka od 8. do 15. septembra, so pokazale vrednost popolnoma motorizirane in moderno opremljene enote. Rezervni policijski bataljoni in orožništvo takih akcij ni zmoglo.

Umik polka je bila tako srečna okoliščina za slovensko uporniško gibanje, ker bi polk v daljšem obdobju bolj učinkovito preprečeval partizansko dejavnost kot pa enote, ki so ostale na Gorenjskem. Po premestitvi v Nemčijo so predvidevali, da bo 18. policijski polk gorskih lovcev deloval na Kavkazu, vendar je končno januarja 1943 prišel na Finsko, kjer je bil nameščen na fronti do julija 1943.³⁰

Sredi avgusta 1943 je polk prispel v Grčijo. Tam naj bi se skupaj z Italijani in drugimi nemškimi enotami boril proti partizanom, preprečili pa naj bi tudi zavezniško invazijo. Po italijanski kapitulaciji septembra 1943 so najprej potekale operacije za zasedbo

Akcija na Storžiču 15. in 16. julija
1942

25. julija 1942 je patrulja Kokrškega odreda pri Bistrici pri Podbrezjah napadla policijsko vozilo, ubila kapetana Maxa Schädlicha in stražmojstra Wernerja Krapfa

Po napadu so Nemci požgali del Bistrice in postrelili nekaj moških iz vasi

grških otokov in temu so včasih sledili težki boji proti partizanom, v katerih je polk v letu 1944 dvakrat izgubil celotno četo. Z nemškim umikom iz Grčije oktobra 1944 je bil polk, zdaj imenovan 18. SS policijski polk gorskih lovcev, prepeljan v Beograd, da bi tam ustavil napredovanje Rdeče armade. V bojih v Srbiji v oktobru in novembru 1944 je polk izgubil tretjino pripadnikov. Zimo 1944/45 je preživel na območju Osijeka, nato pa se je od aprila 1945 priključil umiku v smeri nemškega rajha. V času nemške kapitulacije je bil na Koroškem. Pripadnike polka so Angleži hitro izpustili, domov so prišli peš v poznem poletju in jeseni 1945.

Ofenziva v Selški dolini od
25. do 27. julija 1942

Na Pokljuki 8. avgusta 1942

ZEMLJEVID

Okupatorjev teror

GORENJSKA 1941–1945: MED HITLERJEM IN STALINOM

Jože Dežman

O d pomladi narodov (1848) in zlasti po razpadu avstro-ogrske monarhije (1918) so v regiji Alpe-Jadran vzplamteli nacionalizmi, ki so jih v svoja jadra ujeli totalitarni fašizem, nacionalsocializem in stalinizem. Vrhunec spopadov totalitarizmov na slovenskih tleh je bil med drugo svetovno vojno in neposredno po njej.

GORENJSKA

Gorenjsko s 183.464 prebivalci je aprila 1941 po razpadu Jugoslavije okupirala Nemčija. Tempo okupacijskega režima so dooločali predvsem avstrijski oz. koroški nacionalsocialisti. Ti so s prvimi ukrepi nakazali, da želijo uničiti slovenstvo. Poleg uničevanja slovenskih ustanov so prebivalstvo vznemirile predvsem selitve slovenske elite v Neodvisno državo Hrvaško in Srbijo. Med 5. in 10. julijem 1941 so v petih transportih izgnali okoli 2300 oseb. Načrti za izgon Slovencev so bili bistveno obsežnejši, vendar so jih ustavili zaradi ugodne rasne ocene prebivalstva, gospodarskega pomena Gorenjske in partizanskega upora.

PARTIZANSKO GIBANJE

Perspektivo, v kateri lahko opazujemo tudi razvoj dogajanja na Gorenjskem, ki je sodila v nemško okupacijsko območje, je na konferenci slovenskega komunističnega vodstva v Kočevskem rogu julija 1942 nakazal Ante Novak: »Res je, da je Hitler kladivar revolucije, da fašizem pospešuje pogoje za narodno revolucijo pri nas, prav tako pa je tudi res, da so pri nas močni subjektivni pogoji.«¹

Nacionalsocialistični teror je silil ljudi v odpor, Komunistična partija pa je uspela uporniško energijo speljati v okvir partizanskega gibanja pod svojim vodstvom.

Komunistov (razen španskih borcev) v skladu s paktom Ribbentrop-Molotov do napada na SZ 22. junija 1941 niso preganjali. Potem so se komunisti večinoma umaknili v ilegalo in za-

1/ Dokument št. 98. Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 2, Ljubljana 1964.

Bekanntmachung

Das zur Aburteilung kommunistischer Gewaltverbrechen in den besetzten Gebieten eingesetzte Sondergericht hat am 1. August 1941

- den 32 Jahre alten Gerber Ignaz Hren aus Stein
 - den 20 Jahre alten Friseurgehilfen Leopold Dremel aus Stein
 - den 20 Jahre alten Handelsgehilfen Mirko Exler aus Steinbüchl und
 - den 27 Jahre alten Hafnergehilfen Alois Glawič aus Mannsburg
- wegen verbotenen Waffenbesitzes und Teilnahme an kommunistischen Sabotageakten zum

Tode

verurteilt.

Das Urteil wurde sofort vollstreckt.

Veldees, den 2. August 1941

Der Chef der Zivilverwaltung
Kutschera

Obvestilo

Izredno sodišče, ki je bilo postavljeno za obsodbo komunističnih nasilnih hudodelstev na zasedenem ozemlju, je dne 1. avgusta 1941 radi prepovedane posesti orožja in radi udeležitve komunističnih sabotažnih dejanj obsodilo na

smrt:

- Ignacija Hrena, strojarja iz Stein-a, starega 32 let,
- Leopolda Dremelja brivskega pomočnika iz Stein-a, starega 20 let,
- Mirkota Exlerja trg. pomočnika iz Steinbüchl-a, starega 20 let in
- Alojzija Glaviča lonč. pomočnika iz Mannsburg-a, star. 27 let

Sodba se je takoj izvršila!

Veldees, dne 2. avgusta 1941.

Náčelnik civilne uprave
Kutschera

KUNDMACHUNG

Die Kunde über die Bestrafung der in besetzten Gebieten (Hessen und Ostpreußen) durch den 1. August 1941

- den 30 Jahre alten Eduard GROSZMANN aus Ostpre
- den 24 Jahre alten Miloš KNAPC' aus Aulding
- den 24 Jahre alten Maria JIRNA' aus St. Marier
- den 25 Jahre alten Leo ŽEK' aus Obergemünd
- den 20 Jahre alten Stanisław KAJ' aus Brannschel
- den 22 Jahre alten Leopold MBI' aus Geringsche
- den 20 Jahre alten Franz RAY' aus Obergemünd
- den 20 Jahre alten Franz MBI' aus Geringsche
- den 27 Jahre alten Andrea FERINA' aus Sageritz
- den 19 Jahre alten Michal JERMAN' aus Radomitz
- den 19 Jahre alten Johann HIRSH' aus Oberkandern
- den 21 Jahre alten Rudolf BOKA' aus Hohen
- den 20 Jahre alten Franz PETSCH' aus Losen
- den 20 Jahre alten Josef ČOKAN' aus Stahleitz und
- den 20 Jahre alten Josef FORTVA' aus Radomitz

wegen Teilnahme an kommunistischen Verbrechen, Teilnahme bei kommunistischen Versammlungen auf dem Gebiet des Ostpreußen und Beteiligung an Sabotage- und Schleichhandlungen im besetzten Gebiet. Verurteilt wurden: Todesstrafe durch Erschießung und sofortige Vollstreckung des Urteils.

TODE

Das Urteil wurde sofort vollstreckt.

Die Todesstrafe erging in Berlin am 13. November 1941. Die Urteile wurden sofort vollstreckt. Die Urteile wurden sofort vollstreckt. Die Urteile wurden sofort vollstreckt.

- Dr. Margit FERMANIAN, 23. 7. 1911 in Lößlich geb.
- SEBASTIAN, 28. 2. 1910 in Pörsch geb.
- STARN, 16. 2. 1910 in Scherz geb.
- STANGE, 22. 12. 1910 in Pörsch geb.
- STANOVEC, Franz, 14. 3. 1910 in Scherz geb.
- BRACKENHO, Ludwig, 25. 8. 1906 in Tschirnberg geb.
- BUSCHKE, Viktor, 24. 3. 1912 in Starachin geb.
- KRIEGLER, Franz, 27. 3. 1912 in Seln geb.
- TOMEL, Anton, 30. 3. 1912 in Pörsch geb.

Veldees, am 13. November 1941.

Der Chef der Zivilverwaltung
für die besetzten Gebiete Ostpreußen und Kurland
Kutschera

RAZGLAS

Obvestilo o kazni za sodelovanje pri sabotažnih dejanjih in sodelovanju pri komunističnih sabotažnih dejanjih v dne 1. 8. 1941

SMRT

- 30 letnega Eduarda GROSZMANN' iz Ostpr
- 24 letnega Miloša KNAPC' iz Auldinga
- 24 letnega Marijo JIRNA' iz St. Marierja
- 25 letnega Leona ŽEK' iz Obergemünde
- 20 letnega Stanisława KAJ' iz Brannschel
- 22 letnega Leopolda MBI' iz Geringsche
- 20 letnega Franca RAY' iz Obergemünde
- 20 letnega Franca MBI' iz Geringsche
- 27 letnega Andree FERINA' iz Sageritz
- 19 letnega Michala JERMAN' iz Radomitz
- 19 letnega Johanna HIRSH' iz Oberkandern
- 21 letnega Rudolfa BOKA' iz Hohen
- 20 letnega Franca PETSCH' iz Losen
- 20 letnega Josefa ČOKAN' iz Stahleitz in
- 20 letnega Josefa FORTVA' iz Radomitz

Sodba se je takoj izvršila.

Urteil wurde am 13. November 1941 in Berlin gefällt. Die Urteile wurden sofort vollstreckt. Die Urteile wurden sofort vollstreckt. Die Urteile wurden sofort vollstreckt.

- Dr. Margit FERMANIAN, 23. 7. 1911
- SEBASTIAN, 28. 2. 1910
- STARN, 16. 2. 1910
- STANGE, 22. 12. 1910
- STANOVEC, Franz, 14. 3. 1910
- BRACKENHO, Ludwig, 25. 8. 1906
- BUSCHKE, Viktor, 24. 3. 1912
- KRIEGLER, Franz, 27. 3. 1912
- TOMEL, Anton, 30. 3. 1912

Veldees, am 13. November 1941.

Náčelnik civilne uprave
za zasedena ozemlja Ostpreußen und Kurland
Kutschera

Prvo streljanje talcev 2. avgusta 1941

Plakat o streljanju talcev z dne 13. novembra 1941, združen s tiralico za voditelja partizanskega gibanja

2/ Jože Dežman: Meje zgodovine v občini Šentvid. Župnija Šentvid nad Ljubljano skozi prostor in čas, Ljubljana 2007.

3/ Ivan Križnar: Socialna in politična pripadnost borcev partizanskih enot na Gorenjskem in Štajerskem v letu 1941. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja št. 1–2 1966.

čeli oboroženi odpor. Od vsega začetka je bil komunistični cilj izvedba stalinistične revolucije in prevzem oblasti.

Dogodek, ko je komunist Miha Novak 22. julija 1941 pod Šmarno goro na Gorenjskem obstrelil Slovenca, bivšega orožnika Franca Žnidaršiča, so leta 1951 z zakonom povzdignili v dan vstaje slovenskega naroda proti okupatorju. Dejansko pa je bil to prvi strel v državljanski vojni, ki so jo komunisti z umori več kot tisoč slovenskih civilistov izzvali do poletja 1942.²

Več kot 1100 slovenskih partizanov oz. več kot polovica vseh leta 1941 je bilo Gorenjcev.³

GESTAPO IN KAZNILNICA V BEGUNJAH

Na partizansko aktivnost so se okupacijske oblasti odzvale predvsem s terorjem nad civilnim prebivalstvom.

V gestapovski kaznilnici v Begunjah je bilo od 1941 do 1945 zaprtih 11.477 oseb (več kot šest odstotkov prebivalstva), od tega 562 dvakrat ali večkrat (eden petkrat, pet štirikrat). Med zaporniki je bila četrtnina žensk, blizu petine pa jih je bila mlajših od 20 let. 95 odstotkov zapornikov je bilo Slovencev. Večino so jih prignale gestapovske izpostave (Bled, Jesenice, Radovljica, Kranj, Kamnik, Škofja Loka, Litija), več kot 1900 so jih poslali iz Ljubljane.

Vsaj 8500 (tri četrtnine zapornikov) so bremenili različnih oblik uporniškega delovanja. Med njimi je bilo tudi 1900 ujetih partizanov in okoli 650 dezertirjev od partizanov.

Izpuščenih in osvobojenih je bilo okoli 45 odstotkov zapornikov. Petina jih je bila poslana v koncentracijska taborišča, več kot četrtnina v delovna in izseljeniška taborišča, zapore itd. Več kot sedem odstotkov in pol zapornikov Begunj ni preživelo.

Bekanntmachung

Anlässlich verschiedener Kampfhandlungen zwischen den eingesetzten Polizeieinheiten und einer kommunistischen Mandantende, die in den verschiedenen Wachen im Kreis Stein verschiedene Raub- und Mordverbrechen verübt hat, wurden in letzter Zeit 18 Banditen im Kampf erschossen und eine grössere Zahl gefangenommen. Von den Gefangenen werden nachstehend angeführte Banditen am 30. Juni 1942 in Stein

Öffentlich gehängt:

1. REBERNIK Sorko, 31. 8. 1921 geb., Zagoritz Nr. 8 wohnhaft
2. ERJAUSCHEK Franz, 23. 10. 1920 geb., Supanivice wohnhaft
3. OVSENER Julius, 6. 7. 1920 geb., Oberfeld wohnhaft
4. GRABNER Johann, 15. 12. 1901 geb., Neul Nr. 18 wohnhaft
5. JERAS Franz, 29. 9. 1911 geb., Steiner-Feistritz wohnhaft
6. BALANTITSCH Anton, 17. 1. 1900 geb., Goditsch wohnhaft
7. PREKLET Michael, 5. 1. 1902 geb., Steiner-Feistritz wohnhaft
8. KREGAR Karl, 22. 4. 1916 geb., Stachowitz wohnhaft

Sie haben am Kampf gegen die deutsche Polizei mit der Waffe in der Hand teilgenommen, waren an verschiedenen Mordverbrechen und Plünderungen beteiligt bzw. haben ihre Wahrnehmungen über den Aufenthalt und die Tätigkeit der Banditen nicht den zuständigen Behörden bekanntgegeben. Es hat sie ihre verdiente Strafe getroffen.

Ihr Schicksal möge allen jenen zur Lehre dienen, die nach wie vor glauben, durch Mord und Plünderung sich gegen die deutsche Ordnung auflehnen zu können. Dies gilt insbesondere für jene, die in den letzten Wochen den Verlockungen der Banditen ergeblen und sich ihnen angeschlossen haben, früher oder später erfüllt sie ihr Los, falls sie nicht den Weg zur Rückkehr finden und sich bei der Behörde melden. Wer mit dem Terror der Banditen nicht einverstanden ist und sich von ihnen lossagt, wird geschützt.

Der Höhere H- und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII
gez. **Rösener**
H-Gruppenführer und Generalleutnant der Polizei

Objava

Ob prišli raznih bojov med policijo in neko komunistično tolpo, ki je v preteklih tednih v Kreis Steinn izvršila razne roparske napade, je bilo v zadnjem času 18 banditov v boju ubitih in večje število ujetih.

Od ujetikov so bili dne 30. junija 1942 v Stein-u

javno obešeni:

1. REBERNIK Sorko, roj. 31. 8. 1921, stanujoč Zagoritz Nr. 8
2. ERJAUSCHEK Franz, roj. 23. 10. 1920, stanujoč Supanivice
3. OVSENER Julius, roj. 6. 7. 1920, stanujoč Oberfeld
4. GRABNER Johann, roj. 15. 12. 1901, stanujoč Neul Nr. 18
5. JERAS Franz, roj. 29. 9. 1911, stanujoč Steiner-Feistritz
6. BALANTITSCH Anton, roj. 17. 1. 1900, stanujoč Goditsch
7. PREKLET Michael, roj. 5. 1. 1902, stanujoč Steiner-Feistritz
8. KREGAR Karl, roj. 22. 4. 1916, stanujoč Stachowitz

Obešeni so z orožjem nastopili proti policiji, so bili soudeleženi pri raznih umorih in roparskih napadih in niso delovane banditov prijavili pristojnim oblastem. Dolžata jih je zaslužena kazen.

Njih usoda naj bo onim v pouk, ki so in še mislijo, da se z umori in roparskimi napadi morejo upirati nemškemu redu. To velja posebno onim, ki so naselili vabam banditov in se jim priključili, slej ko prej jih bo doletela njih usoda, če ne bodo našli pot nazaj in se prijavili oblasti. Kdor se ne strinja z terorjem banditov in se nim odgovor, bo zasličen.

Bekanntmachung

Neben der bereits bekannt gemachten Hinrichtung von 50 Kommunisten wurden als weitere Vergeltungsmassnahme für die hinterlistigen kommunistischen Mordanschläge an dem

Bürgermeister von Assling

Karl Luckmann

und dem Volksdeutschen

Jakelj Andreas

aus Karner-Vellach

50 Familien aus dem Gebiet der Gemeinden Assling, Jauerburg und Karner-Vellach festgenommen. Bei den Festgenommenen handelt es sich ausschliesslich um die Angehörigen geflüchteter kommunistischer Bandenglieder und um nachgewiesene seit Jahren kommunistisch eingestellte Personen.

Sollten sich in dem Gebiet dieser Gemeinden neuerlich kommunistische Mord- und Terroranschläge ereignen, werden die festgenommenen Familien zur Ausscheidung gebracht bzw. werden noch schärferer Massnahmen gegen sie zur Anwendung kommen.

Der Höhere H- und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII
gez. **Rösener**
H-Gruppenführer und Generalleutnant der Polizei

Objava

Poleg že objavljene usmrtnice 50 komunistov je bilo nadalje aretiranih še 50 družin iz okraja občin Assling-a, Jauerburg-a in Karner-Vellach-a, radi zavratnih ubijalskih napadov, izvršenih nad

Karl Luckmann-om

županom Assling-a

in Volksdeutschen

Jakelj Andreas-om

iz Karner-Vellach-a.

Aretirani so izrecno svoji pobeglih članov komunističnih tolp ter, kakor dokazano, večteno komunistično opredeljene osebe.

V slučaju, da se v okraju omenjenih občin ponove komunistični ubijalski in terorski napadi, bodo aretirane družine izseljene, odnosno bodo izvršeni nad njimi še ostrejši ukrepi.

30. junija 1942 so v Kamniku osem talcev obesili

Plakat iz aprila 1942 z grožnjo, da je bilo že ustreljenih 50 talcev in da so aretirali njihove družine ter jih izselili, če se bodo partizanski napadi nadaljevali. Vendar takrat so že praviloma selili družine ustreljenih talcev in partizanov v Nemčijo

Bekanntmachung

Am 3. 2. 1942, gegen 21.20 Uhr wurde auf der Radalkystrasse, etwa 100 Meter von einem in Neumarkt gegangenen Wäldchen entfernt, der Weizenstandortspatiale

Alois Spiller,

geboren am 21. 6. 1900 in Trstina, verstorben 1. März 1942 in Trstina, erachteten aufgefunden. Folge Mörder haben ihn, als er sich auf dem Heimwege von einer Fährüberquerung der Weizenmühle im Gaukassl Yens Nahel, aus dem Hinterhalt niedergeschossen.

Der 1. März ist durch Beweiser der Stadt Neumarkt über die Zeit seines Heimweges genau bekannt, und die Tat genau ortsbekannt worden sein.

Die Schuld an diesem neuen Mordtätigen der Stadt, die nicht nur der Hinterhalt der Gendarmerie einen Keim von Aufbruch der Handlung gegeben, sondern diese sogar mit Kal und Tal unterstützt hat.

Um die Hinterbliebenen des Ermordeten für wirtschaftliche Notlage zu schützen, lege ich der Bevölkerung der Stadt Neumarkt hiermit eine Geldsumme bei

100.000 RM

an, die nach späterer Anweisung durch den Landrat in Rahmentat als ständige einmalige Kapitalsumme verwendet sei.

Von der Einlösung dieser Summe wird Abstand genommen werden, wenn binnen 8 Tagen eine Bewilligung für Aufklärung der Mordtat und Überlieferung des Täters vorliegt.

Für sachliche Angaben, die auf Wunsch streng vertraulich behandelt werden, wird ausserdem eine Belohnung von

3.000 RM

zugewährt, wenn sie zur Aufklärung der Tat und zur Festnahme des Täters führen.

Ein nicht amtlicher Verdacht richtet sich gegen den am längeren Zeit Richter Kommissar

Stanko Bečan,

geboren am 15. 5. 1913, zuletzt wohnhaft gewesen in Neumarkt, Radalkystrasse 12. Bečan kommt noch für weitere Mordtaten als Täter in Frage. Er hat sich in letzter Zeit mehrfach in Neumarkt aufgehalten.

Wer Angaben über seine Anwesenheit machen kann, insbesondere wer ihn in der letzten Zeit gesehen hat, muss sich unverzüglich bei der deutschen Polizei oder Gendarmeriebehörde melden.

Die zur Aufklärung des Verbrechens und zur Verhinderung weiterer Mordtaten erforderlichen sonstigen sachdienlichen Massnahmen kann ich mit grösster Schärfe durchzuführen.

Die Bevölkerung hat es besonders selbst in der Hand, alle für etwa bestehende Nachteile abzuwenden.

Verleis, den 5. Februar 1942

OBJAVA

Ona 3. 2. 1942 (ok 21.20), na se našli ostreljen na Radalkystrasi (Radalkystrass), približno 100 metrov od ravnogovora v bližini »Tržiča« (Neumarkt), kmetovskega posestva

Alojz-a Spiller-ja

rojstva 21. 6. 1900 v Trzinu, preživel, umrl 1. 3. 1942 v Trzinu, najdeno na mestu.

Streljatelj umoril ga je v ozadju v bližini, ko se je vračal proti domu z gošče Venci. Kjer se je našel nedolžni ranovez branilca v ozadju.

Tržiča ni zasledil na mestu o čem je bil govor, prav tako ni zasledil prebivalci mesta Tržiča.

Kotiča za to novo umorilno zločin tako postavlja, ki se namo plov odvisiti položje ali razločilo o tem, da se se najprej potrditi. Izdati, ampak so jih v naravi in dejati se potrditi.

Da se svoji umorilnemu obsojenci pravi revščini nalagam s tem prebivalci mesta Tržiča denarno globe

100.000 RM

ki jo bo po naknadnem razrešitvi kot kolonije enkratno davilno na vsakoj glasivi izredni delavci vseh (Landrat) » Radalky (Weizenmühle).

Za priložnost zločina na priložnost razrešitvi, ali razločilo o tem, da se se najprej potrditi.

Za potrditve, določite kome namo, ki ostanejo na vsakoj strogi strogi se pravi lega razpisatja strogi

3.000 RM

ako bo njih upneh razrešitve zločina in strogi strogi.

Pravi strogi strogi je na namo se pravi dalje (na pravi) strogi

Stanko Bečan

rojben 15. 5. 1913, najzadnje wohnhaft v Tržiču, Radalkystrasse 12. Bečan je streljen tudi najzadje umoren. V zadnjem času se je večkrat mudil v Tržiču.

Kdo lahko pove, v kom se je držal, tudi kdor ga je v zadnjem času videl, se mora nemudoma najbiti na sodišču potrditi ali razločilo potrditi.

Za priložnost zločina na priložnost razrešitvi, ali razločilo o tem, da se se najprej potrditi.

Da se očene vseh močarstva najbiti strogi.

Venci, dne 5. februara 1942.

Der höhere **ff**- und Polizeiführer
im Wehrkreis XVIII
ff-Gruppenführer und Generalleutnant
der Polizei
Rösener

Druck: ff-Bewegung u. Wehrkreis XVIII, 10. 1. 42, Garmisch-Partenkirchen, 10. 1. 42.

Bekanntmachung

Als Vorgesetzter habe ich die in letzter Zeit von Banditen verübten Verbrechen bei Bismark und Dörsch und für die Ermordung eines Polizeiführers bei Franks, werden die nachstehend angeführten Personen

erschossen.

Die Hingerichteten waren Mitglieder von Banden oder standen mit diesen in Verbindung und haben sie durch Lieferung von Nachschub, Lebensmittel usw. unterstützt, sowie durch Unterstützung der vorgezeichneten Anstrengung über Aufenthalt und Tätigkeits der Banden, deren Überfälle ermöglicht.

Nr.	Name	Geburtsdatum	Wohnort
1.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
2.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
3.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
4.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
5.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
6.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
7.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
8.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
9.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
10.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
11.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
12.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
13.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
14.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
15.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
16.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
17.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
18.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
19.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
20.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
21.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
22.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
23.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
24.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
25.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
26.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
27.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
28.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
29.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
30.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
31.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
32.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
33.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
34.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
35.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
36.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
37.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
38.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
39.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
40.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
41.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
42.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
43.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
44.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
45.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
46.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
47.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
48.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
49.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
50.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
51.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
52.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
53.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
54.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
55.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
56.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
57.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
58.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
59.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
60.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
61.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
62.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
63.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
64.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
65.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
66.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
67.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
68.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
69.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
70.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
71.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
72.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
73.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
74.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
75.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
76.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
77.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
78.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
79.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
80.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
81.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
82.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
83.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
84.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
85.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
86.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
87.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
88.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
89.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
90.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
91.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
92.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
93.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
94.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
95.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
96.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
97.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
98.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
99.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
100.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden

Der höhere **ff**- und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII
gez. **Rösener**
ff-Gruppenführer und Generalleutnant der Polizei

Druck: ff-Bewegung u. Wehrkreis XVIII, 10. 1. 42, Garmisch-Partenkirchen, 10. 1. 42.

Objava

V sodišču za obsojence napade, ki so jih hvalilo v zadnjem času izvedli po spisu Bismark in Dörsch ter za umor policjskega vodje pri vasi Franks, so bile splošno namene morda

ustreljene.

Umorjeni so bili člane slovenskih milic ali v pretekli in zadnji čas izvedli v obsevu, žuriti deli umorjeni so njih napade omogočili s tem, da so splošno prejelne priprave o njih izvedli in njih delovanje.

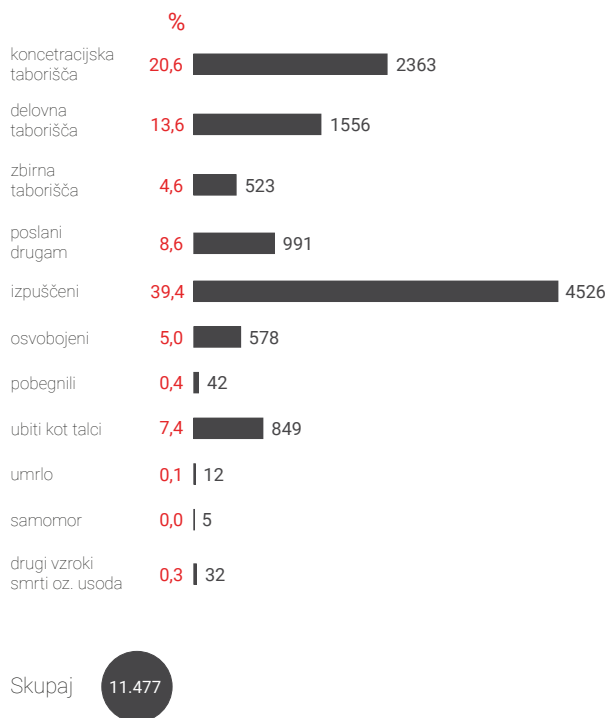
Nr.	Name	Geburtsdatum	Wohnort
1.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
2.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
3.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
4.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
5.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
6.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
7.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
8.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
9.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
10.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
11.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
12.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
13.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
14.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
15.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
16.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
17.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
18.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
19.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
20.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
21.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
22.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
23.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
24.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
25.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
26.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
27.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
28.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
29.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
30.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
31.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
32.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
33.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
34.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
35.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
36.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
37.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
38.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
39.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
40.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
41.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
42.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
43.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
44.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
45.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
46.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
47.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
48.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
49.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
50.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
51.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
52.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
53.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
54.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
55.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
56.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
57.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
58.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
59.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
60.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
61.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
62.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
63.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
64.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
65.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
66.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
67.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
68.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
69.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
70.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
71.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
72.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
73.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
74.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
75.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
76.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
77.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
78.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
79.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
80.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
81.	Blaschke Anton	18. 10. 1902	Walden
82.			

Talci, ustreljeni v Brezjah pri Krtini 22.
avgusta 1941

USODA ZAPORNIKOV GESTAPOVSKE KAZNILNI- CEV BEGUNJAH

Vir: Stane Šinkovec: Begunje –
nemška okupacija 1941–1945.
Kranj 1995.

TALCI IN DRUGI UMORJENI, UNIČENEVASI

Partizani so od vsega začetka ubijali rojake, ki so jih dolžili sodelovanja z okupatorjem. Nemci so za nekaj teh umorov ustrelili po pet talcev, kasneje tudi do 50.

Za napade na nemške sile so streljali po deset, kasneje pa tudi več talcev, v nekaj primerih 50 ali več.

Poleg zapornikov iz Begunj so včasih pripeljali zapornike tudi od drugod, večkrat pa so v maščevalnih akcijah pobijali tudi vaščane, kjer se je zgodil partizanski napad. Tako so v Potoku v Črni 9. julija 1942 ustrelili 35 talcev, ki so jih izbrali iz moštva krajevne- ga vermanšafta, 15 zapornikov iz Begunj in enega berača.

Iz Begunj so ustrelili oz. obesili 849 zapornikov, drugih umorjenih pa je bilo še več kakor 400.

Najhujše obdobje nasilja je bilo poletje 1942 in začetek leta 1944. Izstopata meseca julij 1942 s 320 umorjenimi in januar 1944 s 155 umorjenimi.⁴

Večkrat so nameravali ustreliti talce po pogajanjih opustili. Ko so partizani ustrelili folksdojčerja Alojza Špilerja v Tržiču, so se Nemci odpovedali streljanju talcev, so pa Tržiču nalo-

⁴/ Stane Šinkovec: Begunje –
nemška okupacija
1941 – 1945. Kranj 1995.
France Benedik: Talci na Go-
renjskem. Loški razgledi 1978.

Rašica v plamenih, prva
požgana slovenska vas
21. septembra 1941

Požig vasi Koreno 8.
julija 1942

Kokra, požgana
20. julija 1942

Bistrica pri Podbrezjah,
požgana 25. julija 1942

Zlato polje, požgano
2. avgusta 1942

Radovna, požgana in
minirana 20. septembra
1944

TRANSPORTI Z IZGNAN- CIV NEMČIJO OD MARCA 1942

Vir: vsi transportni seznam
v Arhivu Republike Slovenije
niso na razpolago. Za posame-
zne Transporte je na voljo več
seznamov izgnancev oz. stati-
stični podatki, ki se med seboj
razlikujejo za nekaj oseb.

Reichenburg	26. 3. 1942	126
Burgfeld	15. 4. 1942	97
Erlangen	15. 4. 1942	105
Wernfels	16. 5. 1942	170
Förth Nürnberg	22. 6. 1942	144
Windsheim	15. 7. 1942	247
Rathsberg	27. 7. 1942	171
Gunzenhausen	20. 8. 1942	130
Hüttenbach	21. 8. 1942	115
Ecksberg – Mühlendorf	28. 8. 1942	192
Altötting	14. 9. 1942	159
Altötting	12. 10. 1942	157
Schärding	20. 1. 1943	78
Reisbach	20. 1. 1943	37
Poxau	20. 1. 1943	15
Feilenbach	30. 1. 1943	300
?	8. 2. 1943	?
Burghausen	22. 3. 1943	167
Rothsmannhöhe	22. 4. 1943	147
Windsheim	5. 6. 1943	126
Windsheim	15. 6. 1943	?
?	13. 7. 1943	?
Rothenfels	29. 7. 1943	221
Niedernfels	16. 11. 1943	157
Windsheim	11. 2. 1944	110
Windsheim	18. 2. 1944	112
Burghausen	3. 4. 1944	107
Assenhausen	12. 4. 1944	108
Walchensee	25. 4. 1944	106
Altötting	11. 5. 1944	55
Burghausen	12. 5. 1944	53
Niedernfels	25. 5. 1944	54
Altötting	10. 6. 1944	112
Rothsmannhöhe	5. 7. 1944	55
Burghausen	28. 7. 1944	211
Feilenbach	22. 8. 1944	139
Skupaj		4283

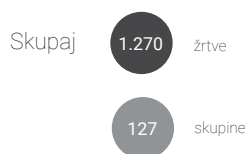
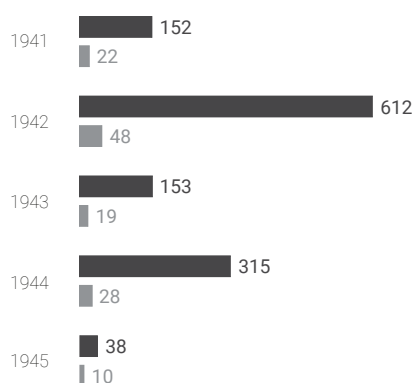
5/ Jože Dežman: Nacistična okupacija: 1941–1945: prispevek k zgodovini nacistične okupacije v Trziču in okolici, Trzič 1984.

USTRELJENI IN OBEŠENI TALCI TER V MAŠČEVALNIH AKCIJAH OKUPATORJA POBITI CIVILISTI NA GORENJSKEM

Vir: France Benedik: Talci na Gorenjskem. Loški razgledi 1978.

žili plačilo sto tisoč reichsmark kolektivne kazni, ki so jo zbrali trziški podjetniki.⁵

Nemci so kot odziv na partizansko dejavnost začeli požigati vasi. 20. septembra 1941 so kot prvo slovensko vas požgali Rašico. Januarja 1942 so požgali Dražgoše, pobili 41 vaščanov in vas spomladi 1942 sistematično razstrelili. Poleti 1942 so požgali številne vasi in pobijali prebivalce na Kamniškem. Septembra 1944 so požgali vas in pobili prebivalce Radovne. Poleg požigov celotnih vasi so okupatorji uničili več sto različnih stavb. Tako so na loškem ozemlju uničili 218 domačij, od tega 78 v Dražgošah in 31 zaradi čiščenja ozemlja ob nemško-italijanski meji.

IZSELITEV SVOJCEV PARTIZANOV, TALCEV, VAŠČANOV UNIČENIH VASI

Od marca 1942 do srede 1944 so iz zbirnega taborišča v Goričah izgnali v Nemčijo verjetno več kot 4500 sorodnikov ustreljenih talcev in partizanov. Premoženje izgnanih je zaplenil urad pooblaščenca državnega komisarja za utrjevanje nemštva. Delni seznam izseljenih obsega 3739 oseb, 291 jih je bilo iz občine Jesenice, po 207 iz občin Lukovica in Moravče, med 177 in 104 pa iz občin Medvode, Gorje, Kamniška Bistrica, Litija, Kresnice, Brezje, Bohinjska Bistrica, Škofja Loka in Homec. Ti podatki kažejo, da je partizansko gibanje zajelo predvsem podeželska območja in industrijske Jesenice.⁶

6/ Podatki o nekaj transportih iz let 1941 in 1942 manjkajo, za preostale pa je po kopijah dokumentov iz Arhiva Republike Slovenije in baze, ki so jo o žrtvah vojne pripravili tam, pripravil seznam Jože Dežman.

8. julija 1942 so Nemci požgali vasi Koreno in Gradišče, postrelili 12 moških, preostale prebivalce pa izselili. Družina Strehar na poti v izgnanstvo v Nemčijo

Iz požganih vasi Gradišče in Koreno v izgnanstvo

MOBILIZACIJA V NEMŠKO VOJSKO

Najhujši teror nad civilisti in agresivno preganjanje partizanov do septembra 1942 je ustavil nastop gauleiterja Friedricha Reinerja, ki je septembra 1942 razglasil Gorenjsko za pomirjeno in podelil Gorenjcem nemško državljanstvo na preklic.

Ustavitev terorja je bila namenjena pripravi ugodnih razmer za vpoklice Gorenjcev v nemško vojsko, ki so se začeli v začetku leta 1943. To mobiliziranje je bila kršitev mednarodnega prava. Mobiliziranih je bilo več kot 11.000 moških (toliko je imensko popisanih, verjetno jih je bilo še več) in fantov letnikov 1916–1926. Vsaj nekaj tisoč jih je pobegnilo v partizane že pred mobilizacijo, večina pa ali v slovenske partizanske enote ali pa so se predali zaveznikom na Vzhodu ali Zahodu in mnogi tam vstopili v jugoslovanske enote.

S tem so okupatorji okrepili partizansko vojsko in posledično tudi politične organizacije partizanskega gibanja.

Tudi s selitvami svojcev partizanov in z novim valom terorja v začetku leta 1944 razvoja partizanskega gibanja niso mogli več ustaviti.⁷

PARTIZANSKI TEROR

Revolucionarni teror, ki je v Ljubljanski provinci pod italijansko okupacijo sprožil spontani slovenski protikomunistični odpor in potem kolaboracijo protikomunističnega tabora z Italijani in po kapitulaciji Italije s Slovenci, je na Gorenjskem dosegel vrhunec v prvi polovici leta 1944. 10. januarja 1944 je po umoru zakoncev Hribar Pavle Kavčič - Miha, sekretar Okrožnega komiteja Komunistične partije Slovenije, v poročilu za Pokrajinski komitej KPS za Gorenjsko poudaril, da je »glavno, da se te golazni iznebimo«.⁸

Nacionalsocialistični in stalinistični teror imata zrcalno podobo pri pobijanju civilistov na Gorenjskem. Tudi komunistična stran je med vojno umorila skoraj 1500 civilistov in partizanskih soborcev. Če so Nemci pobijali največ v letu 1942, so komunisti največ v letu 1944.

Nemci so z letom 1944 tudi na spodnjem delu Gorenjske dovolili vzpostavitev domobranskih postojank, ki so po ocenah imele okoli 2000 borcev. Ti niso pomembneje sodelovali v bojih s partizani. Po vojni so komunisti brez sojenja pobili več kot 1700 ujetih gorenjskih domobrancev in nekaj civilistov.⁹

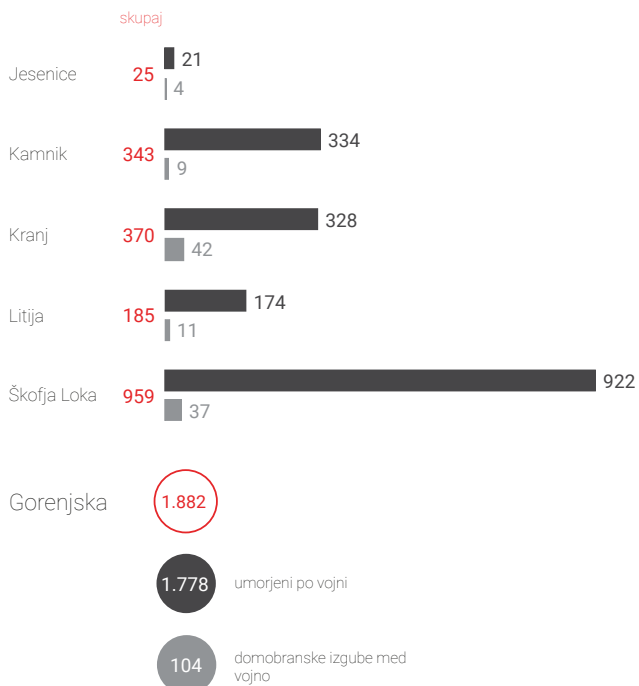
7/ Jože Dežman, ur.: Niso jih uklonili – Mobilizacija Gorenjcev v nemško vojsko 1943–1945. Kranj 1999.
Monika Kokalj Kočevar: Doktorska disertacija o gorenjskih mobilizirancih v nemško vojsko, Ljubljana 2016.

8/ Jože Dežman: Rado in Ksenija Hribar, Družina – Slovenski čas, september 2016.

9/ Popis žrtev vojne in revolucije, Inštitut za novejšo zgodovino.
Damjan Hančič: Revoluciona nasilja na Osrednjem in Zahodnem Gorenjskem 1941–1945, Ljubljana 2013.

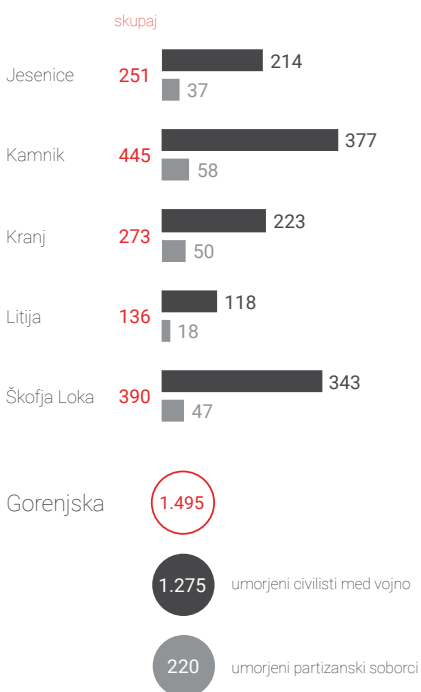
ŽRTVE MED GORENJSKIMI DOMOBRANCI PO GORENJSKIH PARTIZANSKIH OKROŽJIH

Vir: Damjan Hančič: Revolucionarno nasilja na osrednjem in zahodnem Gorenjskem 1941-1945, Ljubljana 2013.

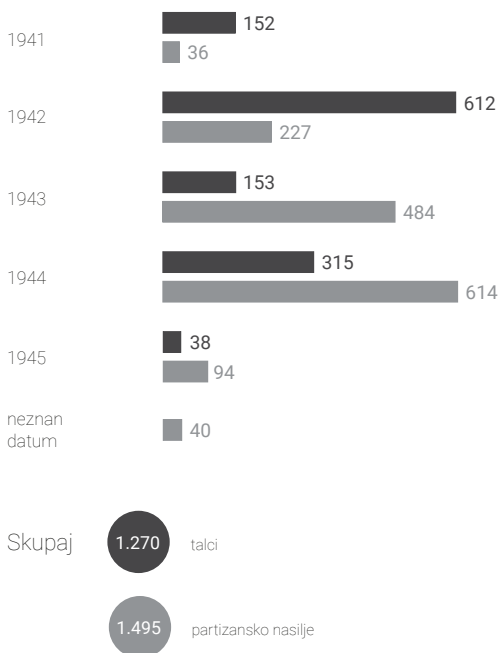
ŽRTVE REVOLUCIONARNEGA NASILJA MED CIVILISTI IN PARTIZANI PO GORENJSKIH PARTIZANSKIH OKROŽJIH

Vir: Damjan Hančič: Revolucionarno nasilja na osrednjem in zahodnem Gorenjskem 1941-1945, Ljubljana 2013.

OKUPATORSKO IN PARTIZANSKO NASILJE

Vir: Damjan Hančič: Revolucionarno nasilje na osrednjem in zahodnem Gorenjskem 1941-1945, Ljubljana 2013.

VOJNEVLOGE

Vojna je prizadela domala sleherno družino in večino posameznikov. Nekaterih usod še ni mogoče statistično opredeliti. Omenimo naj begunce pred Nemci z Gorenjske v italijansko Ljubljansko provinco, skrivače pred mobilizacijo, poslani na delo v rajh, begunce pred partizanskim nasiljem ... Že samo teh je bilo nekaj tisoč.

Bilo je še verjetno več kot 15.000 partizanov, 11.000 mobilizirancev v nemško vojsko, 4000 domobrancev in drugih v različnih službah pri okupatorju, več kot 7000 izseljenih v NDH, Srbijo in Nemčijo, več kot 12.000 zapornikov, internirancev, poslanih v druga taborišča. Vse to so številke, v katerih so zajete vloge, ki so jih mnogi ljudje odigrali več. Na primer iz nemške vojske v partizane, od tam k domobrancem, od partizanov v zapore in taborišča itd. Verjetno lahko tudi za Gorenjsko ocenimo kot za območje Bohinja, kjer je jeseni 1944 od 5250 prebivalcev živelo doma le še nekaj nad 4000 oseb.¹⁰

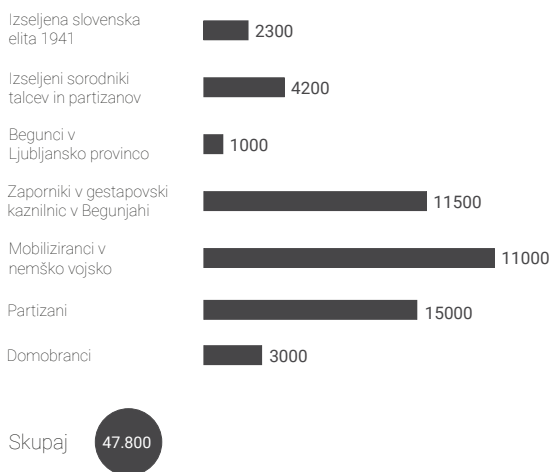
10/ Jože Dežman: Druga svetovna vojna. Gorenjska: 1900–2000, Kranj 1999. Nekaj statističnih podatkov je dopoljenih.

ZEMLJEVID

Revolucionarni teror

VOJNE VLOGE PREBIVALCEV GORENJSKE

Vir: Ocene povzemajo različne navedbe iz virov in literature. Skupno število je le ilustracija obsega posegov vojne v človeška življenja, dejansko pa lahko posameznik nastopa v več vlogah.

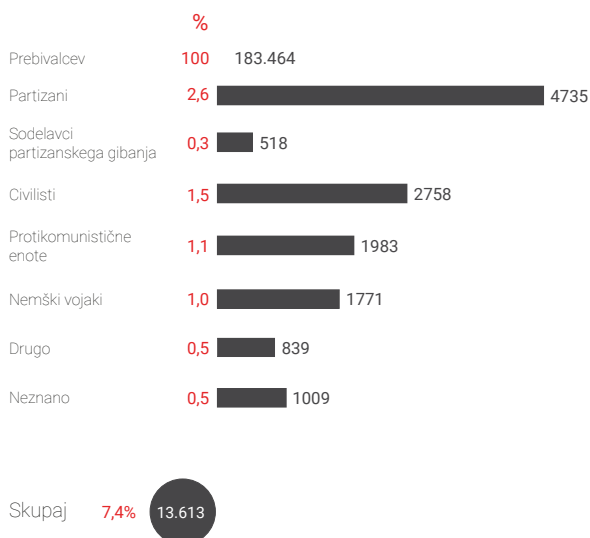
SMRTNE ŽRTVE IN TABUJI TITOIZMA

Gorenjska je med vojno izgubila več kot 13.000 prebivalcev ali 7,4 odstotka. Bila je za Ljubljansko provinco druga najbolj prizadeta slovenska pokrajina.

Titoizem je z največjim zločinom po drugi svetovni vojni v Evropi zapustil v Sloveniji stotine prikritih morišč in grobišč z okoli 100.000 žrtvami Slovenci (po vojni so v dveh mesecih pobili več kot 15.000 prebivalcev Slovenije ali več kot en odstotek prebivalstva), Nemci, Hrvati, Srbi, Črnogorci in drugimi, ki jih šele odkrivano. Tudi na Gorenjskem.

SMRTNE ŽRTVE MED PREBIVALSTVOM GORENJSKE V DRUGI SVETOVNI VOJNI IN REVOLUCIJI

Vir: Dopolnjeni podatki iz: Vida Deželak Barič, vodja programa: Pregled mrliških matičnih knjig za ugotovitev števila ter strukture žrtev druge svetovne vojne in neposredno po njej. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-WJ2TZO12/>

11/ Komisija Vlade RS za reševanje vprašanj prikritih grobišč raziskuje in ureja več kot 600 prikritih morišč in grobišč. Večina jih je iz pomladi 1945, iz časa po koncu 2. svetovne vojne, v njih pa leži verjetno okoli 100.000 žrtev: več kot 15.000 ali en odstotek prebivalstva Slovenije, potem pa desetisoče Hrvatov, mnogo nemških vojnih ujetnikov, Srbov in Črnogorcev itd.

Titoizem pa je tabuiral tudi več kot polovico vseh žrtev okupacije, državljanske vojne, revolucije v Sloveniji.

Na Gorenjskem so vzeli pravico do groba in javnega spomina verjetno več kot 1500 umorjenim civilistom in drugim, ki so jih umorili partizani med vojno, več kot 1800 domobrancem in civilistom, umorjenim po vojni, in tudi več kot 1700 v nemški vojski padlim oz. v ujetništvu umrlim gorenjskim mobilizirancem v nemško vojsko, s čimer so zamolčali okupatorjev zločin.¹¹ Prišlo je do takih absurdov, da je bila pozabljena prva žrtev druge svetovne vojne, hotelir Jože Vrhunc, ki so ga ustrelili nemški vojaki 9. aprila 1941, pa partizanski poveljnik Lojze Pečnik, na katerega so nemške oblasti razpisale nagrado 10.000 reichsmark, pa so ga ubili partizani sami, itd.

V dolgoletnem procesu zgodovinskih raziskav, javni polemiki, spravnem procesu, dejanjih tranzicijske pravičnosti se tudi v Sloveniji počasi odstirajo tabuji titoizma.

